

Stanovništvo Fužina u matičnim knjigama krštenih, vjenčanih i umrlih (1821.-1850.)

Renka, Helena

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:238277>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-29**



Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)



SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

HELENA RENKA

STANOVNIŠTVO FUŽINA U MATIČNIM KNJIGAMA KRŠTENIH, VJENČANIH I
UMRLIH (1821. - 1850.)

Diplomski rad

Rijeka, 2024.

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Odsjek za povijest

HELENA RENKA

Stanovništvo Fužina u matičnim knjigama krštenih, vjenčanih i umrlih (1821. - 1850.)

Diplomski rad

Matični broj: 0009078741

Diplomski studiji: Povijest umjetnosti / Povijest i interpretacija baštine

Mentor: izv. prof. dr. sc. Dubravka Božić Bogović

Rijeka, 2024.

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOG RADA

Ovime potvrđujem da sam osobno napisao/la rad pod naslovom: *Stanovništvo Fužina u matičnim knjigama krštenih, vjenčanih i umrlih (1821. - 1850.)* te da sam njegov autor/ica.

Svi dijelovi rada, nalazi i ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežnim izvorima, literaturi i drugom) u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedene u popisu literature.

Ime i prezime studenta/ice: Helena Renka

Vlastoručni potpis: _____

SAŽETAK

Matične knjige zapisi su o najsretnijim i najtužnijim trenucima u ljudskom životu: krštenju, vjenčanju i smrti te kao takve vrijedan su i razmjerno pouzdan izvor prvenstveno za demografska istraživanja, ali i druge istraživačke teme. Ovaj radi bavi se matičnim knjigama katoličke župe Fužine čija povijest vođenja počinje s 1725. godinom. Cilj ovog rada je analizirati i interpretirati matične knjige krštenih, vjenčanih i umrlih u župi Fužine od 1821. do 1850. godine kako bi se prikazala demografska kretanja i trendovi. U prvom dijelu donosi se kratki prikaz povijesti i razvoja naselja Fužine, dok se drugi dio rada bavi povijesnim razvojem matičnih knjiga, problematikom njihova istraživanja te se opisuju osnovne karakteristike matica župe Fužine. Treći dio rada u potpunosti je posvećen demografskoj analizi matičnih knjiga krštenih, vjenčanih i umrlih. Utvrđeno je da se župa Fužine uklapa u demografske trendove predtranzicijskog perioda. Analiza je pokazala kako je prirodni prirast tijekom cijelog tridesetogodišnjeg razdoblja bio pozitivan. Ruralni karakter zajednice ogleda se u sezonskoj raspodjeli broja vjenčanja te rođenja i začeca. Minimalan broj vjenčanja tijekom zimskih i ljetnih mjeseci objašnjava se raspodjelom poljoprivrednih i gospodarskih poslova te poštivanjem crkvenih normi i zabrana, dok maksimum začeca na proljeće poklapa se s proljetnim buđenjem seksualnih poriva. Tradicionalnost fužinarskog stanovništva ogleda se i u malom broju nezakonito rođene djece. Najviše djece preminulo je u dojenačkoj i predfertilnoj dobi, a gledano po spolu župa Fužine razlikuje se od uobičajenih trendova jer je preminulo više žena od muškaraca. Unatoč tome zaključeno je kako se župa Fužine u promatranom tridesetogodišnjem razdoblju uklapa u prevladavajuće demografske trendove uočene u Hrvatskoj i Europi.

Ključne riječi: povijesna demografija, matične knjige, župa Fužine, prva polovica 19. stoljeća, krštenje, vjenčanje, smrt

Sadržaj

1. UVOD	1
2. FUŽINE U NOVOM VIJEKU	2
3. MATIČNE KNJIGE: Povijest pisanja i opće karakteristike.....	4
3.1. Matične knjige župe Fužine.....	5
4. DEMOGRAFSKA ANALIZA MATIČNIH KNJIGA KRŠTENIH	11
4.1. Godišnja i mjesečna raspodjela rođenja	11
4.2. Spolna struktura rođenih.....	15
4.3. Blizanci i trojci	17
4.4. Nezakonita djeca i djeca rođena nakon smrti oca.....	18
5. DEMOGRAFSKA ANALIZA MATIČNIH KNJIGA VJENČANIH	20
5.1. Godišnja i mjesečna raspodjela vjenčanja	20
5.2. Dnevna raspodjela vjenčanja	23
5.3. Dob mladenaca i ponovno sklopljeni brakovi	24
5.4. Zapreke prilikom sklapanja braka – brakovi u srodstvu.....	28
6. DEMOGRAFSKA ANALIZA MATIČNIH KNJIGA UMRLIH	29
6.1. Godišnja i mjesečna raspodjela umrlih.....	29
6.2. Spolna i dobna struktura umrlih	33
6.3. Uzroci smrti	38
7. PRIRODNI PRIRAST I VITALNI INDEKS	41
8. ZAKLJUČAK	43
9. PRILOZI	45
10. IZVORI I LITERATURA	58

1. UVOD

Ovim radom analiziraju se matične knjige krštenih, vjenčanih i umrlih u župi Fužine od 1821. do 1850. godine. Cilj ovog diplomskog rada je putem statističke i deskriptivne metode analizirati i interpretirati podatke matica krštenih, vjenčanih i umrlih u tridesetogodišnjem razdoblju te utvrditi u kojoj se mjeri naselje uklapa u tadašnje demografske trendove. Osnovna teza od koje se polazi pretpostavlja da se stanovništvo župe Fužine u promatranom tridesetogodišnjem periodu uklapalo u demografske trendove koji su bili prevladavajući prije demografske tranzicije, a to su u prvom redu, visok natalitet i mortalitet te visoka smrtnost dojenčadi. Prostor Gorskog kotara i pitanje njegovog stanovništva, na žalost, nisu dovoljno istraženi te ovim radom žele se prikazati pojedini aspekti života „običnog“ stanovništva te se rad djelomično nastavlja na prijašnji rad Helene Renka koji se bavio demografskom analizom matica krštenih u župi Fužine od 1725. do 1802. godine, a svoj doprinos ovoj problematici dala je i Laura Vorić koja se bavila istraživanjem demografskih trendova župe Brod Moravice od 1860. do 1890. godine. (Renka 2021; Vorić 2023)

Analizom matičnih knjiga krštenih ustanovljen je broj poroda, godišnja i sezonska raspodjela istih, spolna struktura te rođenja blizanaca i nezakonite djece kao i rođenja djece rođene nakon smrti oca. Potom se pristupilo analizi matičnih knjiga vjenčanih gdje je prvo utvrđena godišnja, mjesečna i dnevna raspodjela vjenčanja, dob mladenaca prilikom sklapanja braka te, koliko je to izvor dopuštao, prakse ponovnog sklapanja bračne zajednice. Analizom matične knjige umrlih donosi se godišnja i mjesečna raspodjela umrlih, spolna i dobna struktura kao i najčešći uzroci smrti u župi. Na samom kraju analizira se prirodni prirast i vitalni indeks. Svi izneseni podaci u ovome radu potkrijepljeni su grafikonima i tablicama s ciljem da nadopune interpretaciju podataka i vizualno prikažu određene demografske trendove koji se javljaju u župi Fužine.

Osim matičnih knjiga u radu se koristila literatura koja se bavi povijesti Gorskog kotara i samih Fužina te brojni članci i knjige znanstvenika koji su svojim istraživanjima povijesno-demografskih tema u drugim regijama Hrvatske pridonijeli razumijevanju prevladavajućih demografskih fenomena u Hrvatskoj i utrli put svim budućim znanstvenicima koji se žele baviti ovom problematikom.

2. FUŽINE U NOVOM VIJEKU¹

Fužine su općina i naselje u Primorsko-goranskoj županiji smještene u samom srcu Gorskog kotara na antičkoj prometnici. Općina se sastoji od šest naselja - Benkovac Fužinski, Belo Selo, Lič, Fužine, Vrata i Slavica. Nastanak naselja može se pratiti od početka 17. stoljeća kada se na prostor današnjih Fužina naseljavaju stanovnici iz obližnjih krajeva kao što su Vinodol i Kočevska krajina. Intenzivnije naseljavanje započinje početkom 18. stoljeća te već 1720. u mjesto dolazi 40 doseljeničkih obitelji. Godine 1725. Fužine postaju kaštelanat i župa, a na razvoj mjesta značajno je utjecala i izgradnja Karolinske ceste – prve moderne makadamske saobraćajnice koja je spojila sjeverni Jadran i Podunavlje. P. Feletar ističe da razloge izgradnje ove prometnice možemo tražiti u reformama koje je provodio Karlo VI. (Karlo III.), a koje su se kretale u smjeru razvoja trgovine i prometa te zahvaljujući pomaku u graditeljskim mogućnostima javlja se potreba da se oslobođeni krajevi Ugarske i Hrvatske što brže uklope u gospodarsko-društvenu strukturu Monarhije. (Fičor 2014: 15; Marković 2003: 49-50; Rački 1948: 43; Feletar 2015: 91)

Karolinska cesta ili Karolina svojim najvećim dijelom građena je od 1726. do 1736. godine za vrijeme vladavine kralja Karla VI. (Karlo III.) pod projektantskom palicom Matije Antuna Weissa, a spajala je Karlovac s Bakrom i Rijekom.² Kako je trasa prometnice prolazila geografski vrlo nepovoljnim područjem sama cesta je vrlo uska s oštrim zavojima i strmim usponima. Unatoč tome, kako naglašava i P. Feletar, Karolina je imala centralnu ulogu u transformaciji i modernizaciji tehnike prijevoza, utjecala je na nastanak novih naselja duž svoje rute, a znatno je pripomogla razvoju i napretku već postojećih naselja. Zahvaljujući izgradnji Karolinske ceste u Fužine pristižu novi doseljenici te se osnivaju sela: Vrata, Belo Selo, Brdo i Slavica. (Feletar 2015: 91-94; Rački 1948: 44; Marković 2003: 51)

Stanovnici Fužina i okolnih naselja dobro su iskoristili potencijal nove prometnice te se pretežno bave trgovinom, prijevozništvom i obradom drva, a učestali su i obrti potrebni za izgradnju i održavanje ceste. Prema A. Račkom najjača trgovačka tvrtka bila je ona obitelji Agnesi. Izvorno talijanskog podrijetla ova obitelj u 18. stoljeću dolazi u Bakar, a potom u Fužine gdje iskorištavaju prirodno bogatstvo šuma te započinju trgovati s drvima. O njihovoj uspješnosti govori i činjenica da su imali vlastite brodove kojima su prevozili drvo u druge luke na Jadranu. (Kauzlarić-Andrić 1985: 25-27; Rački 1948: 45; Marković 2003: 52-53)

¹ Detaljnije o povijesti Fužina pročitati u: Renka 2021: 2-7

² Karolinska cesta. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 22.6.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/30637>>.

Godine 1873. završena je željeznička pruga koja sa sobom nosi nove izazove i prilike. Zbog izgradnje željeznice smanjuje se cestovni promet, a posljedično time i broj potrebnih prenoćišta i obrta što uzrokuje i promjenu načina života. No, s druge strane željeznica potiče jači razvoj industrije, tako raste broj pilana te se 1883. godine otvara tvornica namještaja u Vratima, a zaslužna je i za razvoj turizma kao nove privredne grane. Gospodarski razvoj Fužina u 20. stoljeću stagnira što dovodi do masovnog iseljavanja stanovništva u Ameriku, Kanadu i druge dijelove Hrvatske. (Kauzlarić-Andrić 1985: 29-33, 38; Marković 2003: 54)

3. MATIČNE KNJIGE: Povijest pisanja i opće karakteristike

Matične knjige javne su isprave koje svjedoče o najvažnijim događajima u životu pojedinca, a to su: krštenje, vjenčanje i smrt. Službeno se vode od 24. sjednice Tridentskog koncila održane 11. studenog 1563. godine kada je određeno da svi župnici u svojim župama moraju voditi matice krštenih i vjenčanih. Niz je razloga zašto se propisuje obavezno vođenje matica. Prvenstveno, Crkvu je zanimalo tko su njezini članovi. Suočena s uspjesima Lutherove reforme Katolička crkva je kroz sazivanje Tridentskog sabora (1545. – 1563.) krenula u unutarnju obnovu i borbu protiv reformacije.³ Popisivanjem svojih članova dokazuje se njihova pripadnost katoličkoj Crkvi, ali se žele izbjeći i spriječiti moguće veze između katolika i pripadnika drugih vjeroispovijesti. Nadalje, dosljednim vođenjem evidencija krštenih i vjenčanih jednostavnije se uočavaju ženidbene zapreke, uklanja se mogućnost da pojedinac sklopi brak više puta kao i mogućnost sklapanja brakova između krvnih rođaka. Godine 1614. Rimskim obrednikom (*Rituale Romanum*) donesena je odluka o vođenju matičnih knjiga umrlih, krizmanih i knjiga Stanja duša (*Status animarum*). (Vlahov, Jelinčić, Doblanović 2008: 11-13; Cik 2016: 238; Milić 2017: 253)

Zahvaljujući sačuvanim maticama s područja Istre i Dalmacije znamo da su se na području Hrvatske vodile evidencije i u periodu prije Tridentskog koncila. Inače, rijetke su matične knjige sačuvane iz predtridentskog razdoblja stoga istarske i dalmatinske matice predstavljaju pravo blago za istraživače. U Istri najstarija matica je matična knjiga krštenih župe Umaga čije vođenje je započelo 1483. godine. Riječ je zapravo o prijepisu iz 1608. godine no to ne umanjuje iznimnu važnost ove matice. Uz umašku maticu na području Istre vođene su matice krštenih za župe: Labin (1536. – 1538.), Bale (1538. – 1573.), Buje (1539. – 1582.), Vodnjan (1559. – 1641.) i Rovinj (1560. – 1587.). Najstarije sačuvane evidencije u Dalmaciji su matice Hvara (od 1516.) i župe Pupnat na Korčuli (1517.). U kontinentalnoj Hrvatskoj situacija je nešto drugačija. Najviše evidencija sačuvano je iz 18. stoljeća, dok su rijetka ona mjesta koja imaju sačuvane matične knjige iz 17. stoljeća. (Drandić 2013: 19; Vlahov, Jelinčić, Doblanović 2008: 22-24; Cik 2016: 237; Skenderović 2012: 27)

Uz tipične podatke koji su se upisivali u matične knjige mogu se pronaći i zapisi koji se ne odnose na sam sadržaj matica. Često se radi o prijepisima koji mogu biti korespondencije između župe i drugih službenih institucija, uredbe civilne vlasti ili zapisi o trenutnim događajima. Svi podaci koji se upisuju u matične knjige čine ih odličnim izvorom za brojne

³ reformacija. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 9.7.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/reformacija>>.

grane znanosti. U prvom redu to je povijesna demografija koja teži povijesnoj i društvenoj rekonstrukciji određenog područja, a primarni su izvor i za genealoška istraživanja. Matične knjige umrlih od posebnog su značaja za istraživanje povijesti medicine, dok matice krštenih i vjenčanih koristan su izvor u etnološkim istraživanjima praksi i običaja određene zajednice. Uz veliki istraživački potencijal matice sa sobom donose određene prepreke i poteškoće. Vrlo je čest slučaj da su matične knjige zbog neadekvatne pohrane u lošem stanju. Brojna su i fizička oštećenja koja je prouzročila vlaga, glodavci i ljudsko djelovanje. Tako u nekim matičnim knjigama mogu nedostajati stranice koje su u određenom periodu iz njih bile istrgnute. Možemo pretpostavljati, ali točne razloge takvih „krađa“ nikad nećemo saznati. Matice su često bile žrtve ratnih stradanja na način da su ili uništene ili sakrivene kako bi ih se zaštitilo. Problem pri istraživanju često predstavlja neuredan rukopis župnika, križanja i ispravci pogrešaka te izljevi tinte što otežava čitanje matica, a ponekad pojedine zapise čini sasvim nečitljivima. Forma zapisa i brojnost podataka uvelike se razlikuju od župnika do župnika te ovise o njihovoj revnosti i dosljednosti. Otežavajuću okolnost predstavlja i ortografska neujednačenost u pisanju imena i prezimena te njihov ograničen fond koji dovodi do pojave da više osoba nosi ista imena i prezimena što otežava njihovu identifikaciju i primjenu genealoške metode. (Drandić 2013: 19-21; Cik 2016: 239-240; Milić 2017: 251; Vlahov, Jelinčić, Dobljanović 2008: 11; Božić Bogović 2013: 18-20)

3.1. Matične knjige župe Fužine

Vođenje matičnih knjiga počinje 1725. godine zajedno s osnutkom župe Fužine. Matice se danas čuvaju u Hrvatskom državnom arhivu, a obuhvaćaju matične knjige krštenih (1725. – 1857.), vjenčanih (1815. – 1857.) i umrlih (1815. – 1857.), dok se u Državnom arhivu u Rijeci pohranjuje Zbirka digitalnih preslika matičnih knjiga župa Riječke nadbiskupije za razdoblje od 18. do 20. stoljeća (HR-DARI-885). Za potrebe ovog rada djelomično su obrađene:

1. Matična knjiga krštenih župe Fužine, 1815. – 1849.⁴
2. Matična knjiga krštenih župe Fužine, 1849. – 1857.⁵
3. Matična knjiga vjenčanih župe Fužine, 1815. – 1857.⁶

⁴ HR-HDA-883. Zbirka matičnih knjiga, župa Fužine. MKR 1815.-1849., knjiga br. 266.

⁵ HR-HDA-883. Zbirka matičnih knjiga, župa Fužine. MKR 1849.-1857., knjiga br. 267.

⁶ HR-HDA-883. Zbirka matičnih knjiga, župa Fužine. MKV 1815.-1857., knjiga br. 268.

4. Matična knjiga umrlih župe Fužine, 1815. – 1857.⁷

Matične knjige krštenih, kao što njihov naziv govori, donose nam broj krštenih u pojedinoj župi. Tijekom 19. stoljeća skoro sva djeca su bila krštena stoga je broj krštenih, uz vrlo male iznimke, identičan broju rođenih. Matice krštenih donose nam informacije o natalitetu u promatranj župi ili obitelji, o imenima i prezimenima, o roditeljima i kumovima krštenika, njihovom socijalnom statusu te praksi izbora kumova. Obradom matičnih knjiga krštenih ustanovljeno je kako su neki kumovi bili poželjniji i učestaliji od drugih, a uglavnom se radilo o bolje stojećim i uglednijim članovima zajednice. Ovakva praksa izbora kumova ne začuđuje jer su se kumovi smatrali duhovnim roditeljima krštenika te u slučaju prerane smrti roditelja postajali su duhovni skrbnici svojeg kumčeta, a ako je situacija to zahtijevala i materijalni. (Jelinčić 1994: 253; Dobljanović, Mogorović-Crljenko 2018: 413-414, 422)

Obje matične knjige krštenih župe Fužine su tvrdo ukoričene te očuvane u vrlo dobrom stanju. Starija matica tamnih je korica bez naslova na vanjskoj strani samo s naljepnicom Državnog arhiva Zagreb u gornjem lijevom kutu. Na unutrašnjoj strani korice u donjem lijevom kutu nalazi se naljepnica s osnovnim informacijama o matici: „Matične knjige rimokatolika // Župa: Fužine // 266. Matična knjiga rođenih (1815-1849).“ Na prvom praznom listu nalazi se izvorna naljepnica pravokutnog oblika s ukrasnom bordurom. Naljepnica je teško oštećena s lakunama i tamnim mrljama, najvjerojatnije od vlage zbog čega je čitljivost otežana. Gornji dio teksta je otisnut i može se iščitati latinski naziv „LIBER BAPTIZATORUM“, ostatak teksta je pisan rukom te pretpostavlja se da piše: „Parochiali Fuccinensi 1815. // III. anno 1815. – 1849.“ Prva stranica je isto pretrpjela oštećenja, najgore su prošli rubovi koji su pocrnili zbog čega se samo djelomično mogu pročitati imena i prezimena kumova, a zanimanje nikako. Izuzev ovog drugih znatnijih oštećenja nema.

Mlađa matična knjiga tamnih je korica s naslovom: „IV. Keršteni u Župi Fužinskoj od 18. travnja 1849. – 1858.“, dok se u gornjem lijevom kutu nalazi naljepnica Državnog arhiva Zagreb. Jednako kao i kod prijašnje na unutrašnjoj strani korice u donjem lijevom kutu nalazi se naljepnica s osnovnim informacijama o matici: „Matične knjige rimokatolika // Župa: Fužine // 267. Matična knjiga rođenih (1849-1857).“ Unutrašnjost knjige dobro je očuvana, dok se najviše oštećenja nalazi na prednjim koricama koja su najvjerojatnije nastala zbog neadekvatne pohrane i vlage.

⁷ HR-HDA-883. Zbirka matičnih knjiga, župa Fužine. MKU 1815.-1857., knjiga br. 269.

Matične knjige vjenčanih svjedočanstva su o stupanju dvoje pojedinaca u bračnu zajednicu. Brak, kao temelj za stvaranje obitelji, institucionalizira se u 11. stoljeću kada se Crkva nameće kao jedini autoritet s pravom ozakonjivanja braka – stanje koje je trajalo sve do pojave modernih država. Matice vjenčanih, između ostalog, donose nam informacije o zaručnicima, njihovoj dobi, socijalnom status i podrijetlu, roditeljima te kumovima, broju vjenčanje, te njihovoj godišnjoj, mjesečnoj i dnevnoj raspodjeli. (Božić Bogović 2013: 62-63; Jelinčić 1994: 254) Matica je tvrdo ukoričena, tamnih korica s naslovom na prednjoj strani unutar ukrasne bordure: „LIBER COPULATORUM // Parochia Fucinensi ab Anno 1816.“ U gornjem lijevom kutu nalazi se naljepnica Državnog arhiva Zagreb. Na unutrašnjoj strani korice nalazi se tekst na latinskom jeziku koji potvrđuje autentičnost matice, a u donjem lijevom kutu nalazi se naljepnica s osnovnim informacijama: „Matične knjige rimokatolika // Župa: Fužine // 268. Matična knjiga vjenčanih (1815-1857).“ Unutrašnjost knjige u dobrom je stanju bez znatnijih oštećenja.

Svjedočanstva o najtužnijim trenucima u ljudskom životu nalaze se u matičnim knjigama umrlih. Smrtnost je negativan pokazatelj prirodnog kretanja stanovništva na koju djeluje velik broj čimbenika kao što su: dobna struktura stanovništva, kvaliteta života, higijenski uvjeti, zdravstveno stanje pojedinca, te razvoj medicine i zdravstvene infrastrukture. Činjenica je kako je u Europi tijekom ranog novog vijeka smrtnost bila izrazito visoka, ali tijekom 18. stoljeća stanje se popravlja upravo zbog razvoja medicine, ali i težnje država za poboljšanjem životnog standarda svojeg stanovništva. U matičnim knjigama možemo istraživati godišnju, mjesečnu i sezonsku raspodjelu umrlih te spolnu i dobnu strukturu. Odličan su izvor za istraživače koji se bave povijesti medicine jer, ako su matice vođene savjesno, mogu se proučavati uzroci smrti, bolesti, nesreće i epidemije koje su pogodile stanovništvo određenog područja. (Božić Bogović 2013: 62-63; Jelinčić 1994: 254) Analizirana matica tamnih je korica i tvrdo ukoričena. Na vanjskoj strani korice u gornjem lijevom kutu nalazi se naljepnica Državnog arhiva Zagreb i natpis unutar ukrasne bordure koji sadrži ime matice, ime župe i vremenski period koji obuhvaća. Natpis je oštećen i zbog lakuna nije u potpunosti čitak, ali može se iščitati ime matice: „LIBER DEFUNCTORUM.“ Ostatak teksta pisan je rukom i pretrpio je više oštećenja, ali može se zaključiti da piše: „Paroc(h)ia Fuccine(nsi) ab anno 1815. – 1858.“ Na unutrašnjoj strani korice nalaze se dva zapisa, jedan na talijanskom jeziku i drugi na latinskom koji potvrđuje autentičnost upisa, a u donjem lijevom kutu nalazi se naljepnica s osnovnim informacijama: „Matične knjige rimokatolika // Župa: Fužine // 269. Matična knjiga umrlih (1815-1857).“ Unutrašnjost knjige u dobrom je stanju bez znatnijih oštećenja.

U svim matičnim knjigama rukopis je većinom vrlo uredan i čitak. Zapisi su pisani krasopisom na latinskom i hrvatskom jeziku.⁸ Svi upisi u matice zapisani su kronološki bez vremenskih praznina dok se samo povremeno može pojaviti koji naknadni upis. U svim matičnim knjigama tiskane su tablice s elementima za koje se od svećenika očekivalo da ih unosi. Sve tablice tiskane su na latinskom jeziku s izuzetkom matične knjige krštenih koja se vodila za period od 1849. do 1857., a tiskana je na hrvatskom jeziku. No, unatoč tome, u svim analiziranim maticama pronalazimo tablične i narativne upise. U starijoj matici krštenih do kraja 1835. godine upisi se vode tablično, a s početkom nove godine 1836. započinje narativno upisivanje. Kada se kreće s vođenjem nove matične knjige krštenih upisivanje ide tablično. Od kraja 1852. godine svećenik je započeo voditi narativne upise da bi od godine 1856. pa do kraja matice upise opet bilježio u tablici. U matičnoj knjizi vjenčanih upisi su tablični do studenog 1835. godine kada svećenik započinje pisati narativno. S godinom 1856. nanovo počinje tablično zapisivanje, a takvo stanje se zadržalo do kraja vođenja matice. Matična knjiga umrlih vođena je tablično skoro do kraja 1835. godine. U dva intervala matica se vodi narativno: od 14. prosinca 1835. do 13. srpnja 1836. i od 25. veljače 1842. do 15. travnja 1855., da bi do kraja vođenja 1857. godine upisi tekli tablično. Tablice u svim matičnim knjigama vode se po stupcima koji se sastoje od glavnih kategorija s potkategorijama.

U starijoj matici krštenih (1815. – 1849.), u kojoj je tablica tiskana na latinskom, stupci se dijele na devet glavnih kategorija od kojih svaka ima jednu ili više potkategorija, a to su:

- Godina (mjesec i dan krštenja); broj (kućni broj); krstitelj (ime krstitelja); dijete (ime i dan rođenja); vjera (katolik, grkokatolik, protestant); spol (muški, ženski); rođenje (zakonito ili nezakonito); roditelji (otac i stanje,⁹ majka); kumovi (ime, stanje).¹⁰

Tablica matične knjige krštenih za period 1849. – 1857. tiskana je na hrvatskom jeziku, a sastoji se od pet glavnih kategorija, od kojih samo jedna ima potkategoriju:

⁸ U svim matičnim knjigama koje su korištene pri izradi ovog rada zapisi na hrvatskom jeziku započinju u listopadu 1848. godine. U matičnoj knjizi krštenih prvi zapis na hrvatskom jeziku je 16. 10. 1848. U matičnoj knjizi vjenčanih prvi zapis na hrvatskom jeziku jest 29. 10. 1848., a u matičnoj knjizi umrlih 11. 10. 1848. godine. Razloge u prelasku na hrvatski jezik treba tražiti u odluci Hrvatskog sabora od 23. listopada 1847. o uvođenju hrvatskog kao službenog jezika u poslovima javne uprave. (Ivan Kukuljević Sakcinski: Govor održan u Hrvatskom saboru 23. listopada 1847. Institut za hrvatski jezik. Pristupljeno: 17.8.2024. <<http://ihjj.hr/iz-povijesti/ivan-kukuljevic-sakcinski-govor-odrzan-u-hrvatskom-saboru-23-listopada-1847/34/0>>.).

⁹ Ili zanimanje

¹⁰ Na latinskom: Annus (mensis et dies baptismi); nrus. (domus); baptizans (nomen); infans (nomen et dies nativitat); religio (catholic, graec, protest.); sexus (mascul., femin.); natales (legitimi, illegitimi); parentes (pater conditio, mater); patrini (nomen, conditio).

- Godina, mjesec, dan i mjesto krštenja; ime krštenog djeteta, zakonito ili nezakonito; otac i majka (ime, prezime i vjera; zanimanje i mjesto prebivanja); ime i prezime kumova; krstitelj.

U maticama vjenčanih tablica je podijeljena na četiri glavne kategorije sa svojim potkategorijama:

- Godina (mjesec i dan vjenčanja); mladoženja (kućni broj, ime, vjera (katolik, grkokatolik, protestant), godine, neženja, udovac); mladenka (ime, vjera (katolik, grkokatolik, protestant), godine, nevjesta, udovica); svjedoci (ime, stanje).¹¹

Sadržaj matične knjige umrlih podijeljen je u šest stupaca od kojih dva imaju potkategorije:

- Vrijeme smrti; kućni broj; ime preminulog; vjera (katolik, grkokatolik, protestant); spol (muški, ženski); dob; bolest ili uzrok smrti.¹²

Kao što je već istaknuto za dio zapisa u svim analiziranim maticama upotrijebljen je opisni način pri upisivanju podataka te možemo razlikovati dva načina unosa istih. Prvi način su tablični zapisi gdje se u određenim rubrikama koriste formulacije. Drugi način unosa podataka su u potpunosti opisni zapisi u kojima se ne poštuju rubrike nego upisi teku narativno neovisno o tablici. Unatoč tome svi upisi, narativni i tablični, u pravilu su standardizirani ako promatramo samo osnovne podatke koje je svaki župnik unosio dok se upisivanje dodatnih informacija razlikovalo od župnika do župnika te je uvelike ovisilo i o njihovoj revnosti.

Pri analizi matičnih knjiga uočeno je korištenje abrevijacija, odnosno kratica. Kratice se najučestalije koriste pri pisanju mjeseci na latinskom jeziku u kombinaciji broja i slova i to za mjesece u drugom dijelu godine: rujan, listopad, studeni i prosinac. Potrebno je naglasiti kako upotrijebljeni brojevi u ovim abrevijacijama se odnose na način izgovora mjeseca na latinskom jeziku, pa su tako pisane skraćenice 7bris (*septembris*) za rujan, 8bris (*octobris*) za listopad, 9bris (*novembris*) za studeni i Xbris (*decembris*) za prosinac. Uz ove korištene su i skraćenice: d'nus (*dominus*), d'na (*domina*), perill' (*perillustris*), deft' (*defunctus*), flia (*filiam*), flum (*filium*), legta (*legitimam*), legtum (*legitimum*). Još jedna karakteristika matičnih knjiga župe Fužine jest ortografska neujednačenost pri pisanju imena i prezimena. Do 1848. godine imena se pišu u latinskoj varijanti, a skoro sva muška i ženska imena pisala su se u dvije ili više inačica, kao na

¹¹ Na latinskom: Annus (mensis et dies copulationis); sponsus (nrus. domus, nomen, religio (catholic, graec., protest.), aetas, caelebs, viduus); sponsa (nomen, religio (catholic, graec., protest.), aetas, caelebs, vidua); testes (nomen, conditio).

¹² Na latinskom: Tempus mortis; nrus. domus; nomen defuncti; religio (catholic, graec., protest.); sexus (mascul., femin.); aetas; morbus seu causa mortis.

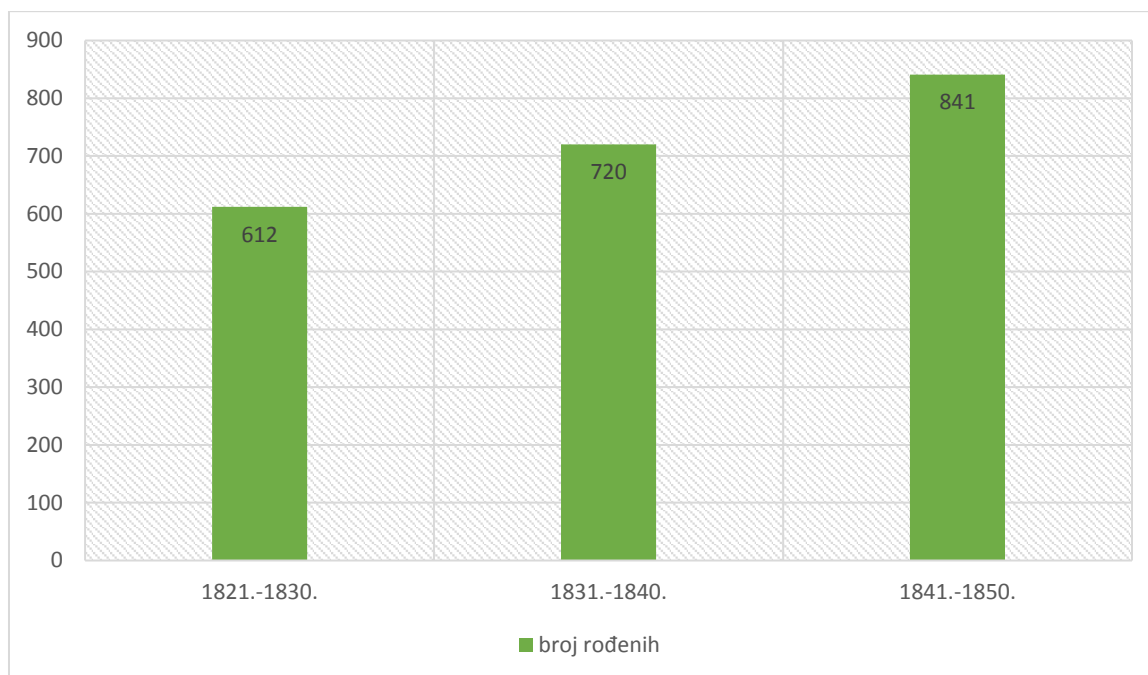
primjer: *Georgius* i *Giorgius*; *Jacobum* i *Jacobus*; *Catarina* i *Catharina*, *Francisca* i *Franciska* te *Vincenca*, *Vincentia* i *Vincenza*. S prijelazom vođenja matica na hrvatski jezik imena se počinju bilježiti na hrvatskom jeziku, tako da iznad navedena imena postaju: *Juraj*, *Jakov*, *Katarina*, *Franja* te *Vićenca* i *Vinka*. Prezimena obitelji također imaju nekoliko oblika pri zapisivanju, no istraživač uvijek mora biti na oprezu pri ortografskom ujednačavanju jer nije kod svih prezimena moguće sa sigurnošću utvrditi je li riječ o pisanju istog prezimena na više načina, pogrešno zapisanom prezimenu od strane župnika ili o drugom prezimenu. (Božić Bogović 2013: 26-28)

4. DEMOGRAFSKA ANALIZA MATIČNIH KNJIGA KRŠTENIH

4.1. Godišnja i mjesečna raspodjela rođenja

U promatranom razdoblju od 1821. do 1850. godine ukupno je rođeno 2173 djece. U prosjeku se rađalo 72,43 djece godišnje. Promatrano po desetogodišnjim razdobljima iznadprosječan broj poroda zabilježen je u zadnjem promatranom desetljeću (1841.-1850.) s njih 84.1. Ako analizirani period podijelimo na petogodišnja razdoblja iznadprosječan broj djece rodio se u zadnja tri, odnosno 1836.-1840., 1841.-1845. i 1846.-1850.¹³

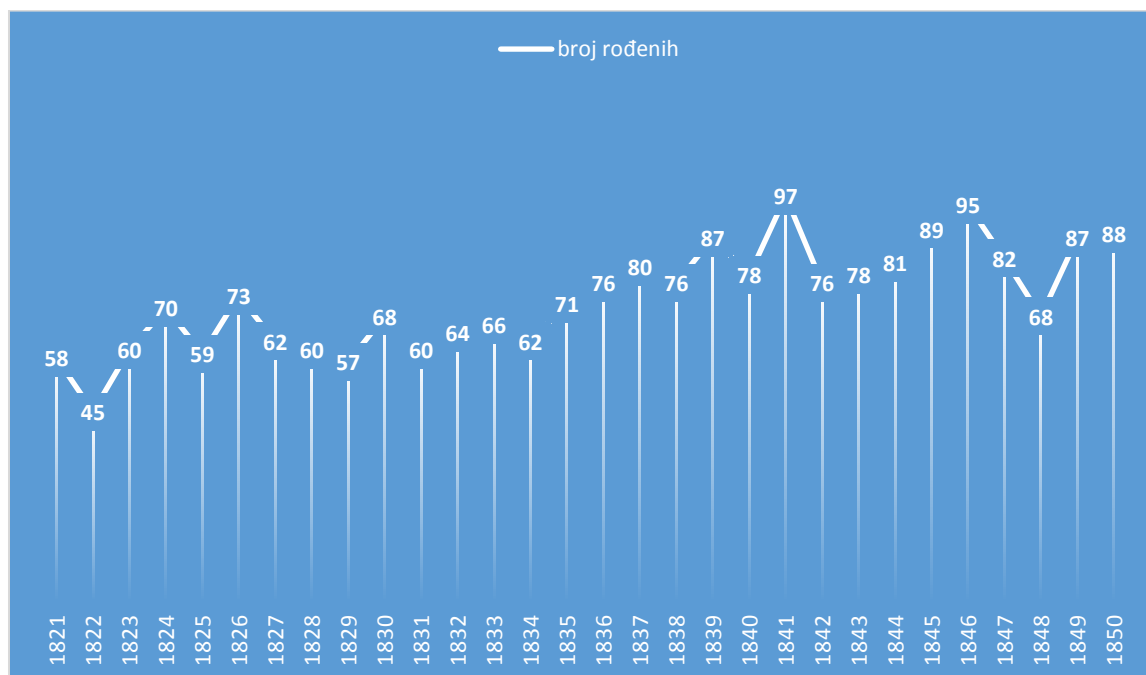
Grafikon 1. Broj rođene djece po desetljećima u župi Fužine od 1821. do 1850. godine



Prema podacima iz grafikona možemo vidjeti kako se broj rođene djece postupno povećavao, a svoj maksimum je dosegnuo u zadnjem promatranom razdoblju od 1841. do 1850. kada je rođeno 841 dijete, odnosno 229 djece više od prvog promatranog razdoblja.

¹³ Za prosječan broj poroda u župi Fužine za desetogodišnja i petogodišnja razdoblja od 1821. do 1850. pogledati u Prilozima na str. 45.

Grafikon 2. Broj rođene djece po godinama u župi Fužine od 1821. do 1850. godine



Promatrano po godinama broj rođene djece blago je oscilirao tijekom cijelog promatranog razdoblja. Najveći skok rođenih bilježimo 1841. godine, a odmah iduće godine, 1842., bilježimo veći pad u broju poroda. Nakon toga sve do 1846. broj poroda je u porastu nakon čega dolazi do još jednog osjetnijeg pada kada je 1848. godine u odnosu na 1846. rođeno 27 djece manje. Unatoč većim padovima broja rođenih s 1841. na 1842. i 1846. na 1848. godinu broj djece promatrano po petogodišnjim razdobljima je u stalnom porastu s iznimkom zadnja dva petogodišnja razdoblja kada je u periodu od 1841. do 1845. rođeno 421 dijete – jedno dijete više u odnosu na zadnje petogodišnje razdoblje (1845.-1850.).¹⁴

Najveći broj djece rodio se godine 1841. kada je rođeno njih 97. Potom slijedi godina 1846. s njih 95 i 1845. s 89 rođene djece, dok je 87 poroda zabilježeno 1839. i 1849. godine. Sve navedene godine, s iznimkom 1839., nalaze se unutar zadnjeg desetogodišnjeg perioda kada je rođeno najviše djece uopće. Najmanje djece rodilo se 1822. godine kada ih je rođeno samo 45. Godine 1829. rođeno je 57 djece, njih 58 zabilježeno je 1821., a jedno više (59) rodilo se 1825. godine. Godina 1823., 1828. i 1831. upisano je 60 rođenja. Ako usporedimo navedene rezultate s podacima za period od 1726. do 1802. godine možemo uočiti sličnost u trendovima,

¹⁴ Za broj rođene djece po petogodišnjim razdobljima u župi Fužine od 1821. do 1850. pogledati u Prilozima na str. 46.

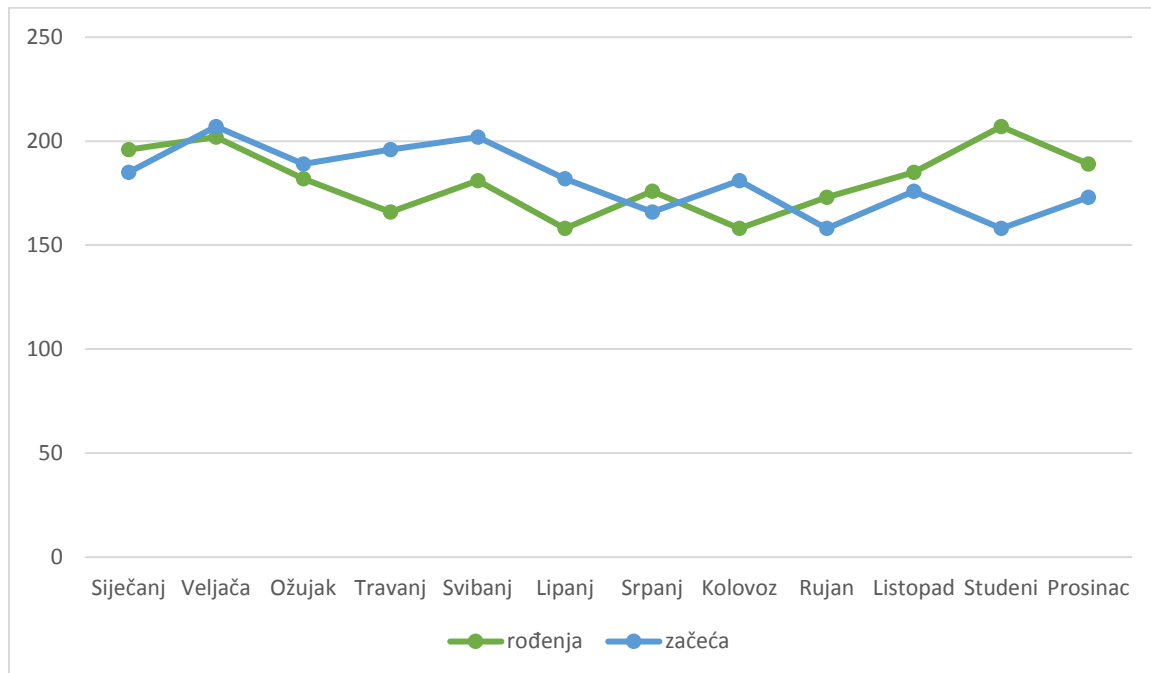
odnosno porast broja krštenja u 19. stoljeću nastavlja kontinuirano rasti u odnosu na 18. stoljeće. (Renka 2021: 12)

Grafikon 3. Broj rođenih po mjesecima u župi Fužine u periodu od 1821. do 1850. godine



Kroz proučavanje tradicionalnih društava uočeno je kako razni čimbenici, koje možemo svrstati u dvije glavne skupine: prirodne i društvene, utječu na sezonsko kretanje poroda i začeca. U prirodne čimbenike ubrajaju se klimatski uvjeti, prvenstveno temperaturni maksimumi i minimumi tijekom ljeta i zime koji negativno utječu na natalitet. Klima utječe i na raspodjelu poslova tijekom godine gdje se najintenzivniji poljoprivredni poslovi obavljaju tijekom ljeta i u ranu jesen što znači manje začeca u tome periodu, dok u zimi kao razdoblju dokolice raste i broj začeca. Na broj rođenja i začeca utječu i nepovoljne meteorološke prilike koje smanjuju količinu i kvalitetu uroda, a time dovode do razdoblja oskudica i gladi. Prirodni čimbenik su i sezonske varijacije seksualnih poriva jer s dolaskom proljeća dolazi i do seksualnog buđenja što dovodi do većeg broja začeca u proljetnom periodu. Društveni čimbenici koji utječu na tempo rođenja i začeca su crkvene zabrane i preporuke o suzdržavanju od seksualnih aktivnosti u periodu Došašća i Korizme, blagdansko raspoloženje, doba karnevala i razdoblje dokolice u zimi. (Vekarić, Vranješ-Šoljan 2009: 41; Božić Bogović 2013: 51-52)

Grafikon 4. Mjesečno kretanje rođenja i začeca u župi Fužine u periodu od 1821. do 1850. godine

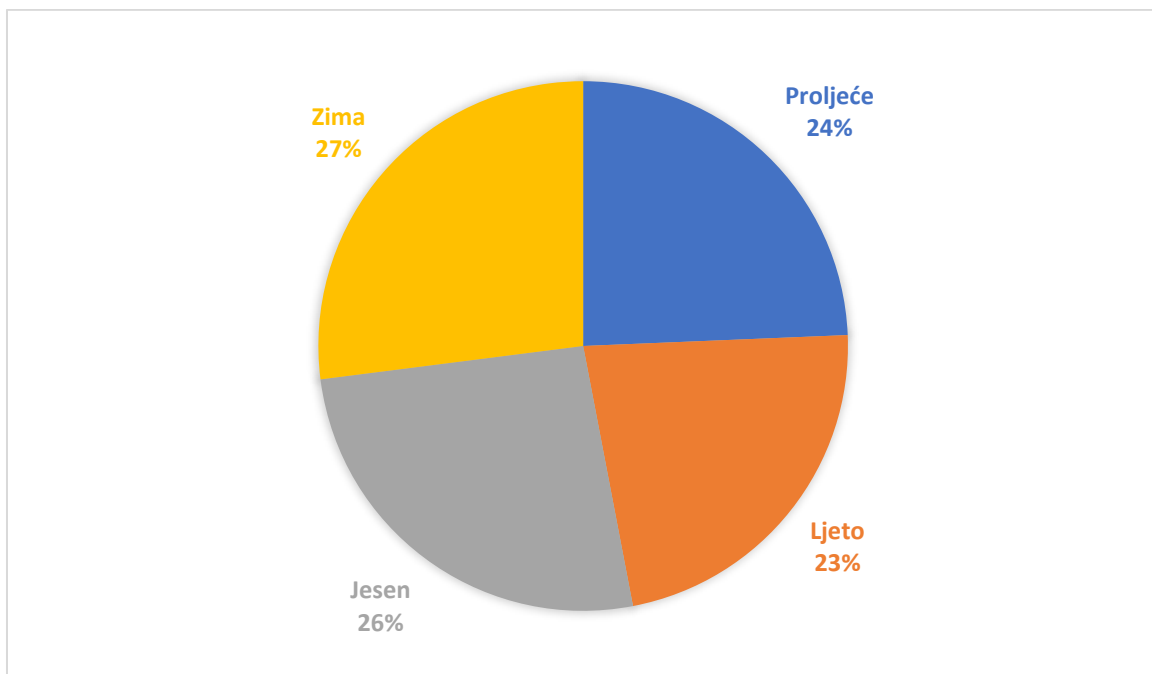


Prema podacima u grafikonu 3. i 4. možemo vidjeti kako je u župi Fužine najviše djece rođeno u studenom (9,53%), veljači (9,30%), siječnju (9,02%) i prosincu (8,70%) što znači da je maksimum začeca bio u veljači, svibnju, travnju i ožujku. Ovakvi podaci poklapaju se s ranijom konstatacijom o utjecaju proljeća na buđenje seksualnih poriva, dok na maksimum začeca u veljači zasigurno je utjecao zimski period dokolice. Najmanje djece rođeno je u lipnju i kolovozu (7,27%), travnju (7,64%) i rujnu (7,96%) što povezujemo s minimumom začeca u rujnu, studenom, srpnju i prosincu. Rujan i srpanj su mjeseci intenzivnih poljoprivrednih radova, dok minimum začeca u prosincu bi se mogao povezati s utjecajem crkvenih zabrana kako se radi o periodu Došašća. No, možemo zaključiti da crkvena pravila ipak nisu u potpunosti poštivana jer ožujak, kao korizmeni mjesec, ulazi u mjesec s maksimumom začeca. Udio rođenih po godišnjim dobima (Grafikon 5.) još dodatno ilustrira raspored poroda u župi Fužine. Podaci pokazuju kako je najveći postotak djece rođen zimi, njih 27%, a najmanji tijekom ljeta.

Usporedbom gore navedenih podataka s sezonskim kretanjem broja poroda u župi Fužine u razdoblju od 1726. do 1802. uočiti će se male razlike u mjesecima s maksimumom rođenja. Naime, tad je najviše djece rođeno u siječnju, rujnu i ožujku što je povezano s maksimumom začeca u travnju, prosincu i lipnju što bi mogao biti dokaz promjene načina života stanovništva župe Fužine. U promatranom periodu (1821.-1850.) župa Fužine u maksimumima rođenja više

se poklapa sa župom Brod Moravice (1860.-1890.) koja također bilježi maksimume rođenja u siječnju, studenom i veljači. No, u župi Brod Moravice puno su veće oscilacije u broju rođenja po mjesecima, s izrazitim minimumima zabilježenima u kolovozu, lipnju i srpnju. Značajniji pad rođenja tijekom ljetnih mjeseci u župi Fužine prisutan je od 1726. do 1802., dok razdoblje od 1821. do 1850. ne bilježi tako osjetne oscilacije. Ovakve razlike mogu upućivati na nešto „urbaniji“ karakter fužinarskog stanovništva koji bi mogao biti posljedica izgradnje Karolinske ceste te razvoja drugih oblika privređivanja koji nisu ovisili isključivo o poljoprivredi. (Renka 2021: 13-14; Vorić 2023: 19-20)

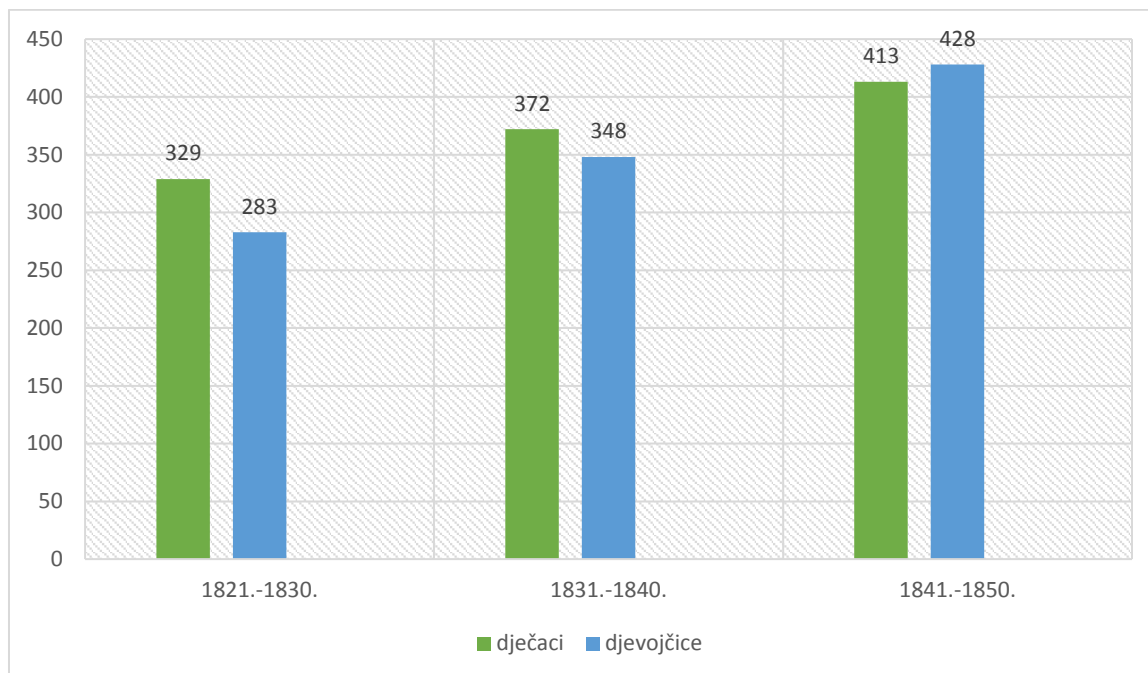
Grafikon 5. Udio broja rođenih po godišnjim dobima u župi Fužine od 1821. do 1850. godine



4.2. Spolna struktura rođenih

Ako promatramo spolnu strukturu rođenih primijetiti ćemo kako je u promatranom razdoblju rođeno 1114 dječaka (51,27%) i 1059 djevojčica (48,73%), odnosno rođeno je 55 dječaka više u odnosu na djevojčice. U pravilu kako bi se nadoknadio veći mortalitet muškaraca rađa se više muške djece u odnosu na žensku te prema analiziranim podacima može se zaključiti kako se župa Fužine uklapa u taj trend. (Božić Bogović 2013: 53)

Grafikon 6. Spolna struktura rođenih po desetljećima u župi Fužine od 1821. do 1850. godine



Iz grafikona je vidljivo kako je u prva dva promatrana desetljeća rođeno više dječaka od djevojčica, dok je u zadnjem promatranom desetogodišnjem razdoblju zabilježeno više poroda djevojčica. Najveća razlika u broju rođene djece prema spolu vidljiva je u periodu od 1821. do 1830. kada je rođeno 46 dječaka više.

Tablica 1. Broj rođene muške i ženske djece po godinama za župu Fužine u periodu od 1821. do 1850. godine

Godina	Muška djeca	Ženska djeca	Ukupno
1821.	23	35	58
1822.	23	22	45
1823.	32	28	60
1824.	35	35	70
1825.	37	22	59
1826.	36	37	73
1827.	33	29	62
1828.	37	23	60
1829.	32	25	57
1830.	41	27	68
1831.	24	36	60
1832.	31	33	64
1833.	35	31	66

1834.	30	32	62
1835.	36	35	71
1836.	39	37	76
1837.	43	37	80
1838.	42	34	76
1839.	51	36	87
1840.	41	37	78
1841.	45	52	97
1842.	34	42	76
1843.	42	36	78
1844.	39	42	81
1845.	49	40	89
1846.	43	52	95
1847.	37	45	82
1848.	35	33	68
1849.	45	42	87
1850.	44	44	88
Ukupno	1114	1059	2173

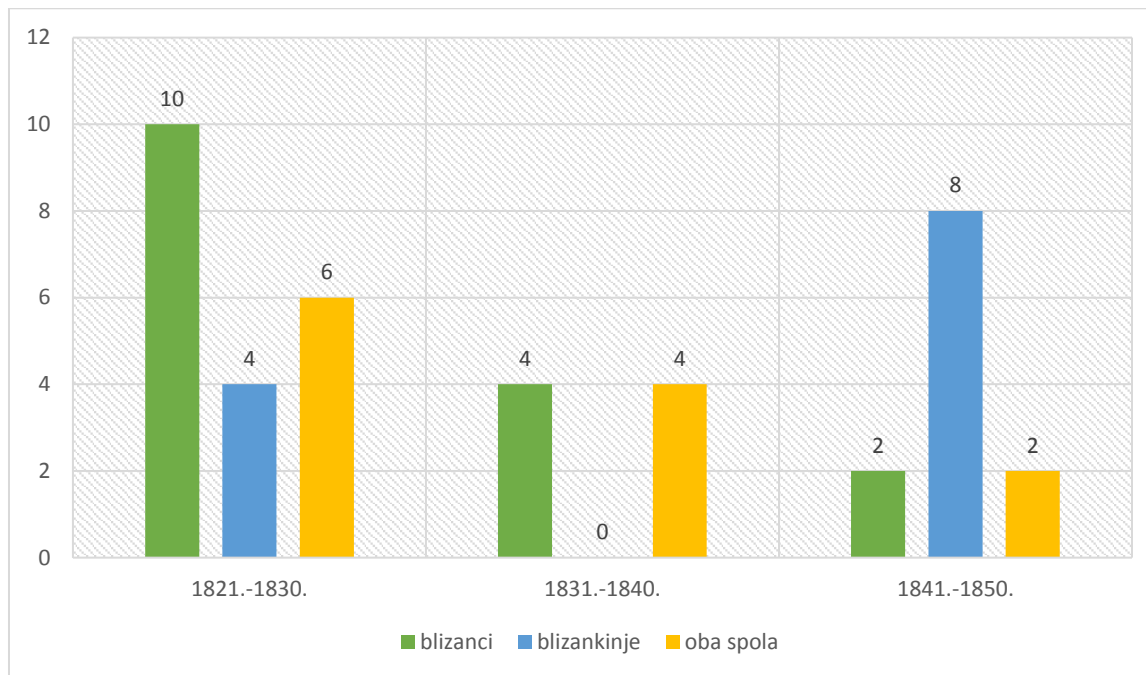
Najviše muške djece rodilo se 1839. godine kada je rođen 51 dječak. Potom slijede godine 1845. s njih 49, 1841. i 1849. kada je zabilježeno 45 poroda i godina 1850. s njih 44. Najmanje rođene muške djece, njih 23, bilježe godine 1821. i 1822., zatim godina 1831. s 24 rođenja te godine 1834. s 30 i godina 1832. s 31 rođenim dječakom. Iz podataka (Tablica 1.) je vidljivo kako se najviše ženske djece rodilo 1841. i 1846. godine, njih 52. Potom slijede godine 1847. s upisanih 45 poroda i 1850. s njih 44. Godine 1842., 1844. i 1849. rođene su 42 djevojčice. Najmanji broj ženske djece, njih 22, rođen je 1822. i 1825. godine. Iduća je godina 1828. s 23 zabilježena rođenja, 1829. s njih 25 i 1830. kada je rođeno 27 djevojčica. Jednak broj rođenih dječaka i djevojčica bilježe samo dvije godine, a to su 1824. i 1850.

4.3. Blizanci i trojci

U matičnim knjigama krštenih župe Fužine svećenici su bilježili krštenja blizanaca tako što su navodili latinski naziv za blizance *gemellos/gemellam*. Svako dijete u blizanačkom paru posebno je upisano u svoj zapis, a da je riječ o blizancima bilježilo se na dva načina: ispred ili nakon imena djeteta ili bi vitičastom zagradom povezali dva zapisa i naveli kako se radi o blizancima. U tri slučaja nije navedeno da je riječ o blizancima, što je najvjerojatnije nenamjerni propust župnika. Da se doista radi o blizancima potvrđuje nam isti dan krštenja, isto ime i prezime oca, te isto ime i djevojačko prezime majke. U promatranom tridesetogodišnjem

razdoblju rođeno je 20 parova blizanaca, što je 40 djece, odnosno 1.84% sveukupno rođene djece. Ako promatramo spolnu strukturu blizanaca rođeno je više dječaka nego djevojčica. U 8 parova radi se isključivo o dječacima, što čini 40% ukupnog broja blizanaca, dok su po 6 parova činile djevojčice (30%) te dječak i djevojčica (30%).

Grafikon 7. Broj rođenih blizanaca po spolu u župi Fužine od 1821. do 1850. godine



U matici krštenih zabilježeno je jedno rođenje trojki. Upis je iz 1846. godine, a odnosi se na *Gregoriuma, Mariam* i *Paulinam Tomich*, sina i kćeri *Joannisa Kauzlaricha* i *Catharine* (rođene *Benacz*). Svako dijete zapisano je u svoj zapis, a da bi naznačio da se radi o rođenju trojki župnik je sva tri zapisa povezoao vitičastom zagradom s oznakom *gemelli*.

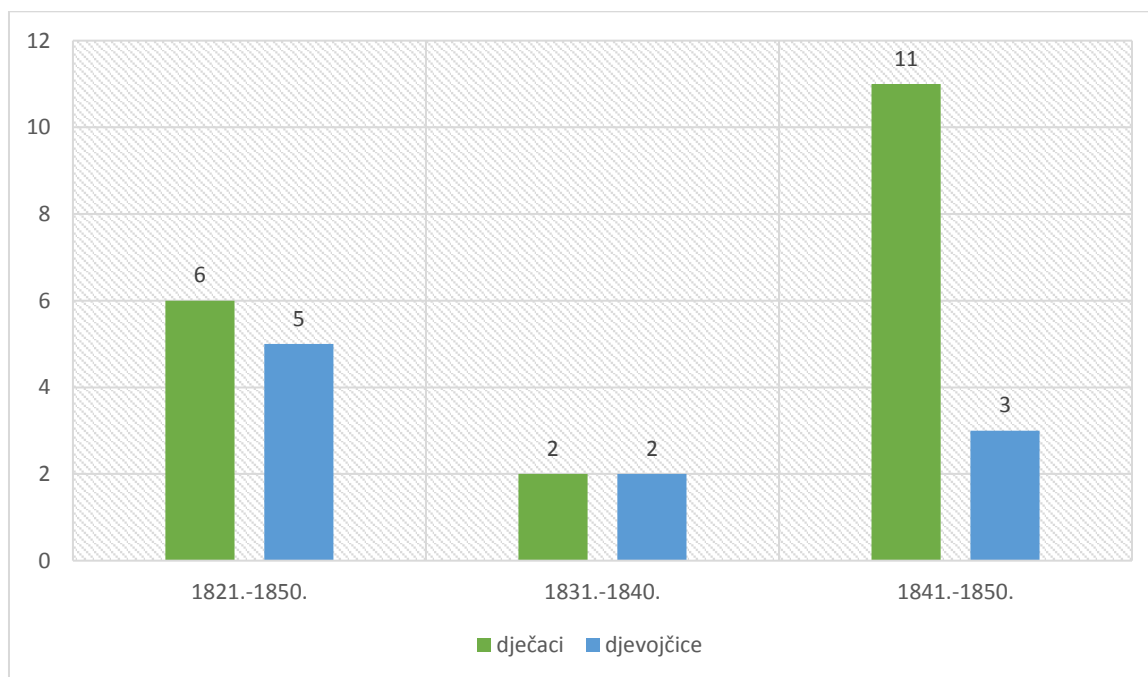
4.4. Nezakonita djeca i djeca rođena nakon smrti oca

U matičnim knjigama krštenih župe Fužine svećenici su redovito bilježili koja su djeca nezakonita ispred ili nakon imena djeteta u više inačica: *illegitimus/illegitima*, *naturalis*, *naravski*, *nezakonit*. Prema podacima u promatranom periodu rođeno je 29 nezakonite djece, što bi iznosilo 1,33% sveukupno rođene djece. Među nezakonitom djecom jedan je blizanački par djevojčica, a od 29 upisa u samo šest slučajeva navedeno je ime oca. Jedno dijete je pozakonjeno, a riječ je o upisu iz 1841. kada je rođena djevojčica krštena kao nezakonita no vjenčanjem roditelja postaje ozakonjena (*legitimata per subsequens matrimonium*). Promatrano po spolu više je upisa dječaka, njih 19 nego djevojčica, njih 10. Najviše rođene nezakonite djece

je u periodu od 1841. do 1850. s 14 rođene djece, dok ih je najmanje rođeno, njih 4, u razdoblju od 1831. do 1840. godine. Radi se zapravo o vrlo malom udjelu nezakonite djece, što se može objasniti činjenicom da je riječ o jednoj ruralnoj sredini i tradicionalnom društvu u kojem su važnu ulogu imale društvene norme i kršćanski moral.

Ako broj nezakonito rođene djece usporedimo sa župom Fužine u 18. stoljeću vidjet ćemo kako je udio u tom periodu ipak bio manji (0,51%). Vrlo je zanimljiva činjenica kako je u župi Brod Moravice udio nezakonite djece puno veći (4,53%). Iako su Brod Moravice, prema dosadašnjim usporedbama, bile ruralnija sredina od župe Fužine ovakva razlika mogla bi se objasniti činjenicom da se radi o drugoj polovici 19. stoljeća, odnosno kronološki kasnijem razdoblju. Također, povećanje broja nezakonite djece i u župi Fužine u odnosu na 18. stoljeće ide u prilog pretpostavci da se smanjuje moralna stega i kontrola seksualnog ponašanja kako odmiče vrijeme. Da bi sa sigurnošću mogli utvrditi da je to doista slučaj potrebno je proširiti analizu na drugu polovicu 19. stoljeća. (Renka 2021: 19; Vorić 2023: 23-24)

Grafikon 8. Broj rođene nezakonite djece po spolu i desetljećima u župi Fužine od 1821. do 1850. godine



U matičnim knjigama krštenih župe Fužine svećenici su bilježili podatak koja su djeca rođena nakon smrti oca tako da su uz ime oca pisali riječ *defuncti* ili bi iznad imena oca ucrtali znak križa. Prema analiziranim podacima matične knjige krštenih u periodu od 1821. do 1850. rođeno je 14 djece nakon smrti oca, i to 7 dječaka i 7 djevojčica. Najviše posthumno rođene

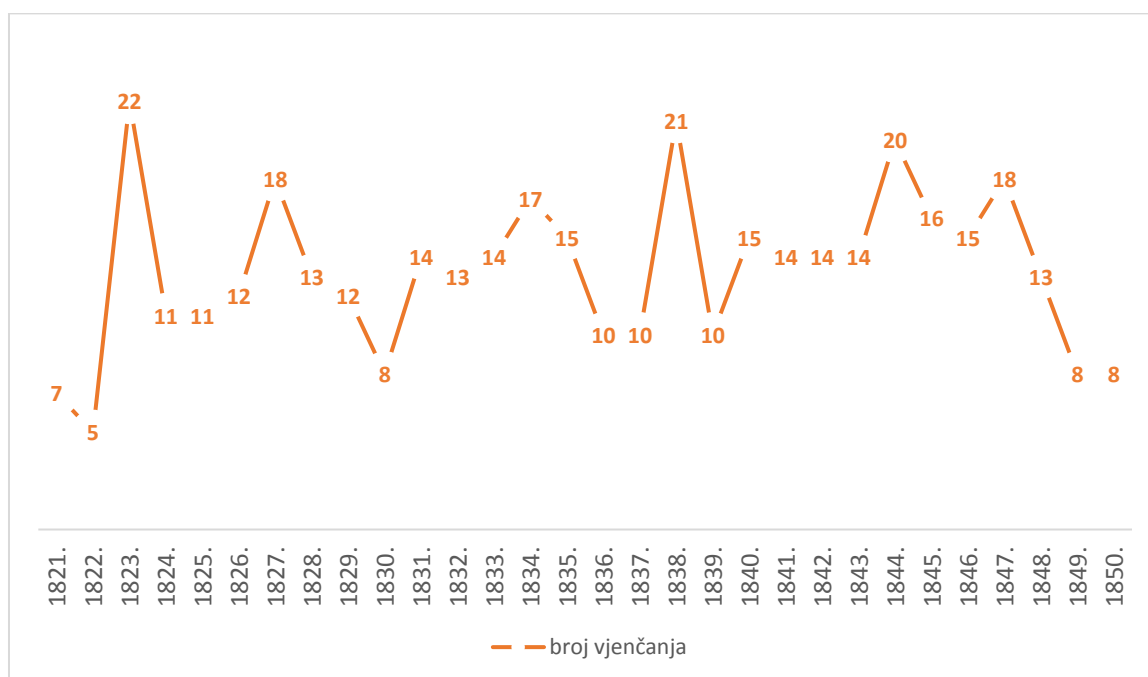
djece zabilježeno je 1832., njih osam. Godina 1821., 1833., 1847. i 1848. zabilježeno je po jedno dijete, a 1831. njih dvoje.

5. DEMOGRAFSKA ANALIZA MATIČNIH KNJIGA VJENČANIH

5.1. Godišnja i mjesečna raspodjela vjenčanja

U promatranom tridesetogodišnjem razdoblju zabilježeno je 398 vjenčanja što znači da se godišnje, u prosjeku, održavalo 13,27 vjenčanja. Godina 1823. bilježi najviše sklopljenih brakova, njih 22, a odmah je slijede 1838. s 21 upisom, 1844. s njih 20 te godine 1827. i 1847. kada je zapisano 18 vjenčanja. Minimalan broj sklopljenih brakova bio je 1822. godine kada se vjenčalo samo 5 parova. Godine 1821. upisano je 7 vjenčanja, a po osam sklopljenih brakova bilo je 1830., 1849. i 1850. godine.

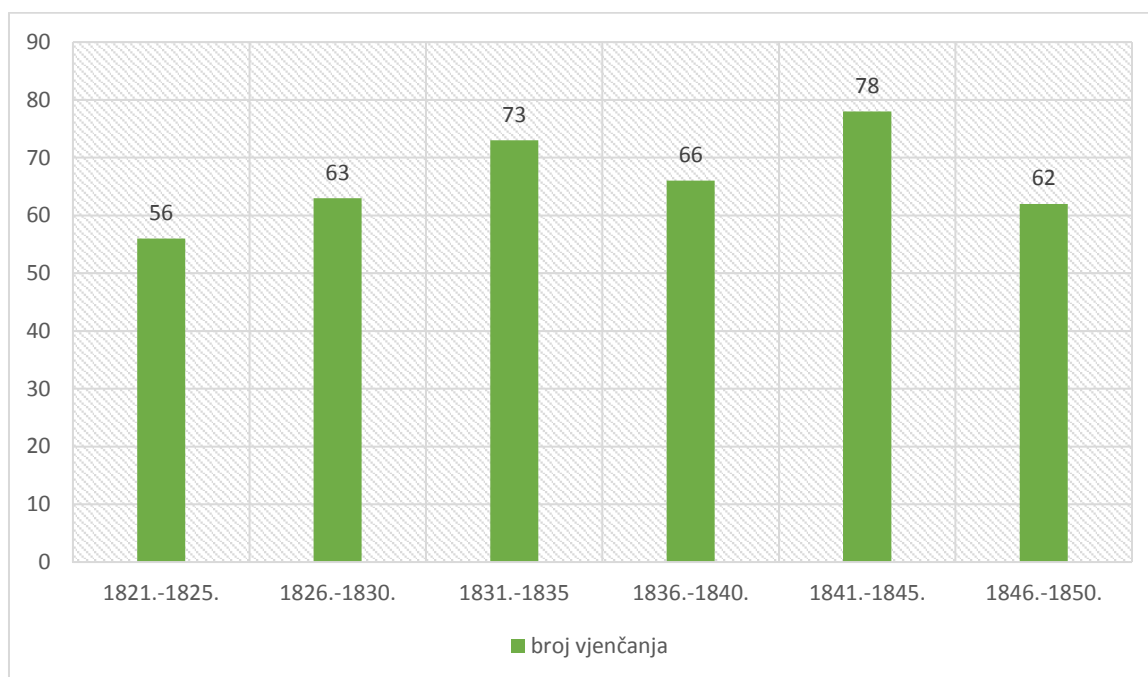
Grafikon 9. Godišnja raspodjela vjenčanja u župi Fužine od 1821. do 1850. godine



Na sklapanje braka utječu brojni čimbenici koje bi mogli svrstati u dvije kategorije: prirodne i društveno-gospodarske. Potonji koji obuhvaćaju tradiciju, vjerske običaje i norme te gospodarsku aktivnost tijekom godine značajnije utječu na mjesečno sklapanje brakova. Puno utjecajni na godišnje kretanje vjenčanja su prirodni čimbenici, u prvom redu meteorološke promjene koje su mogle izazvati nestašice hrane i glad što je imalo puno dalekosežnije posljedice od samog odgađanja svadbe. Krize i oskudice narušavaju fizičko i duševno stanje populacije, zbog manjka hrane otežavaju zasnivanje obitelji te onemogućuju novim bračnim

parovima da žive ispunjen bračni život. Kako bi se utvrdila pojava nestašice hrane i gladi potrebno je ustanoviti godine sa značajnim padom vjenčanja nakon kojih slijedi kompenzacijski porast. (Božić Bogović 2013: 62; Krivošić 1988: 18-21; Vekarić, Vranješ-Šoljan 2009: 37) Prema podacima u grafikonu 9. možemo vidjeti da je broj vjenčanja tijekom godina oscilirao. Nakon pojedinih godina s minimalnim brojem vjenčanja dolazi do naglog skoka. Najznačajniji skok je u prvom promatranom desetljeću s godine 1822. kada je upisano 5 vjenčanja na 1824. godinu kada su sklopljena 22 braka, što je razlika od 17 vjenčanja. Iduću značajniju razliku u broju vjenčanja bilježimo 1836./37. na 1838. godinu kada je broj sklopljenih brakova s 10 porastao na 21. Pad broja vjenčanja uočljiv je i u zadnje dvije godine promatranog razdoblja, odnosno 1849. i 1850., no da bi sa sigurnošću mogli tvrditi da se radi o godinama krize potrebno je proširiti analizu na godine koje slijede kako bi se utvrdilo je li došlo do kompenzacijskog porasta.

Grafikon 10. Kretanje broja vjenčanja tijekom petogodišnjih razdoblja u župi Fužine od 1821. do 1850. godine

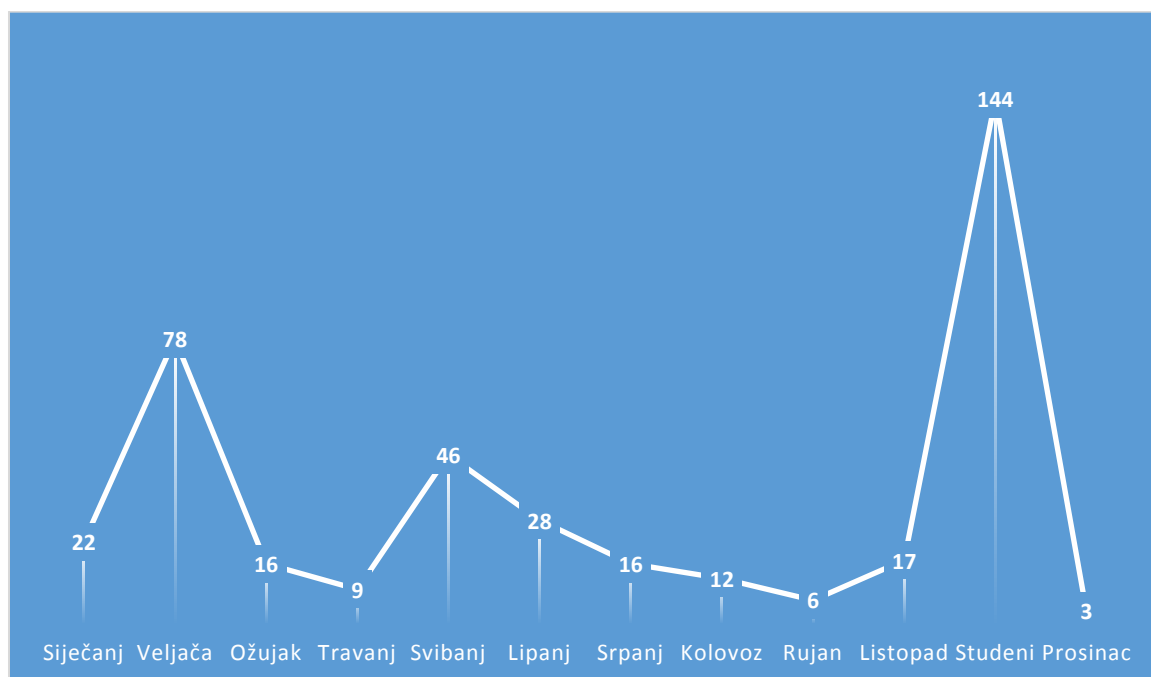


Promatrano po desetogodišnjim razdobljima najmanji broj brakova bio je sklopljen od 1821. do 1830. godine s njih 119. Najviše vjenčanja upisano u zadnjem promatranom periodu od 1841. do 1850., njih 140, dok je u razdoblju od 1831. do 1840. upisano samo jedno vjenčanje manje (139). Po petogodišnjim razdobljima najviše vjenčanja zabilježeno je od 1841. do 1845. s ukupno upisanih 78 vjenčanja. Idući maksimum sa 73 sklopljena braka je od 1831. do 1835.

godine. Najmanje vjenčanja, njih 56, upisano je od 1821. do 1825., a odmah slijedi zadnje petogodišnje razdoblje sa 62 upisa te razdoblje od 1826. do 1830. s njih 63.

U tradicionalnom zajednicama, kakva je bila i župa Fužine, bilo je vrlo važno odabrati povoljan termin u godini za sklapanje braka. Na tu odluku najveći utjecaj imale su gospodarske aktivnosti te crkvene norme i običaji. Za stanovništvo koje se prvenstveno bavi poljoprivredom vrhunac aktivnosti bio je tijekom ljeta i u ranu jesen stoga je bilo poželjno sklopiti brak prije početka, a još više poslije završetka radova zbog obilja plodova. Prema crkvenim pravilima bilo je zabranjeno sklapanje brakova u vrijeme Došašća (prva nedjelja u Adventu do Božića) i Korizme (od Pepelnice do Uskrsne nedjelje). (Vekarić, Vranješ-Šoljan 2009: 37; Božić Bogović 2013: 67)

Grafikon 11. Broj sklopljenih brakova po mjesecima u župi Fužine od 1821. do 1850. godine



Mjeseci s maksimumom sklopljenih brakova su bili studeni (36,18%), veljača (19,60%) i svibanj (11,56%). Najmanje vjenčana održano je u prosincu (0,75%), rujnu (1,51%) i travnju (2,26%).¹⁵ Navedeni podaci pokazuju nam kako su na mjesečnu raspodjelu vjenčanja u župi Fužine utjecale gospodarske aktivnosti i crkvene norme. Minimalan broj vjenčanja u rujnu i

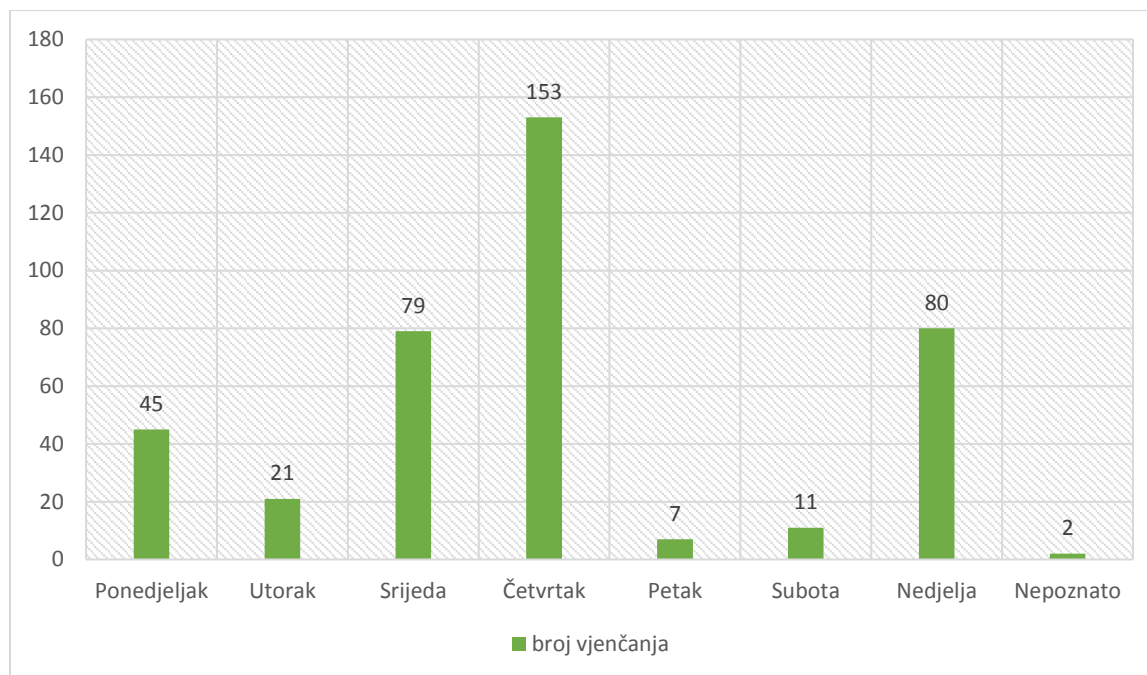
¹⁵ Za samo jedan upis nije naveden dan i mjesec vjenčanja. Riječ je o zadnjem upisu iz 1827. godine kada su se u župi Mrkoplju vjenčali *Georgius Poxarich* i *Catharina Bruketta*. Možda se može pretpostaviti da je vjenčanje obavljeno u prosincu te da župnik nije znao detalje (poput dana obreda) pa ih nije ni zapisao. Unatoč tome ovaj upis nije uključen u Grafikon 11. koji prikazuje mjesečnu raspodjelu vjenčanja 1821.-1850.

općenito tijekom ljetnih mjeseci povezujemo se poljoprivrednim aktivnostima, dok se porast broja vjenčanja u svibnju može objasniti s težnjom budućih bračnih parova da sklope brak prije intenziviranja poljoprivrednih aktivnosti. Minimum vjenčanja u prosincu i visok broj u veljači te nagli pad sklopljenih brakova u ožujku i travnju ukazuje nam na poštivanje crkvenih odredbi za vrijeme Došašća i Korizme.

5.2. Dnevna raspodjela vjenčanja

U župi Fužine vjenčanja su se obavljala u svim danima u tjednu s tim da su određeni dani bili popularniji od drugih. Do sad, kroz druga istraživanja nije utvrđeno da su postojali propisani dani za sklapanje braka, ali petak i nedjelja smatrali su se nepogodnijim od drugih. Petak jer je dan Muke Kristove, a nedjelja kao dan Gospodnji. (Katušić 2013: 82)

Grafikon 12. Dnevna raspodjela vjenčanja u župi Fužine od 1821. do 1850. godine



Najpopularniji dan za sklapanje braka u župi Fužine bio je četvrtak sa 153 upisana vjenčanja što čini 38,44% svih upisa. Nakon četvrtka, drugi popularni dani bili su nedjelja (20,10%) i srijeda (19,85%), dok je najmanje vjenčanja sklopljeno petkom (1,76%) i subotom (2,76%). Promatrano po desetogodišnjim razdobljima može se primijetiti kako je u zadnjem periodu, 1841. – 1850., popularnost četvrtka opala, dok je popularnost nedjelje bila u porastu kroz čitavo promatrano razdoblje. Popularnost svih ostalih dana u tjednu ostala je konzistentna kroz čitavih 30 godina. U župi Brod Moravice najpopularniji dani za sklapanje braka bili su ponedjeljak i subota. Minimum sklopljenih vjenčanja bilježili su srijeda i četvrtak, dani koji su u župi Fužine bili najpopularniji. (Vorić 2023: 29) Ovakvu raspodjelu mogli bi objasniti

razlikom u analiziranom vremenskom periodu, dok stručna literatura sugerira kako bi razloge porasta i pada popularnosti određenih dana mogli tražiti u promjenama običaja, organizaciji obaveza tijekom tjedna ili preporukama crkvenih vlasti. (Božić Bogović 2013: 70)

Tablica 2. Dnevna raspodjela vjenčanja po desetogodišnjim razdobljima u župi Fužine od 1821. do 1850. godine

	1821.-1830.	1831.-1840.	1841.-1850.
Ponedjeljak	14	13	18
Utorak	5	6	10
Srijeda	30	23	26
Četvrtak	54	66	33
Petak	3	2	2
Subota	2	4	5
Nedjelja	9	25	46
Nepoznato	2		

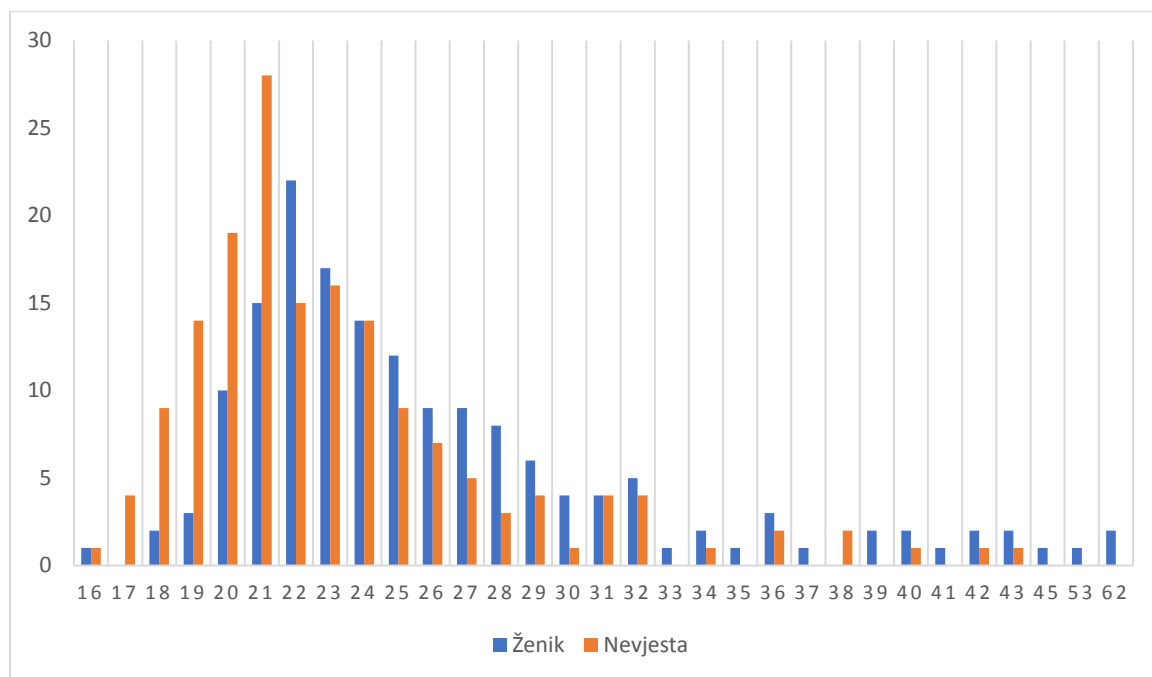
5.3. Dob mladenaca i ponovno sklopljeni brakovi

Dob mladenaca prilikom stupanja u brak uvelike je ovisila o biološkim, društvenim, gospodarskim i tradicijskim čimbenicima. U pravilu, muškarci su stupali u brak kasnije od žena jer primarna uloga muškarca bila je osigurati egzistenciju obitelji te bi se ženio tek kad je osigura. Žene, u drugu ruku, bile su spremne za udaju čim postanu tjelesno zrele jer je njihova primarna uloga u braku bila ona reproduktivna. Na ženidbenu dob utječe i obiteljska struktura, odnosno neženje i nevjeste koje su dio složenih obitelji osjećali su manji pritisak ulaska u brak jer su imali osiguranu egzistenciju. S druge strane, prosječna dob stupanja u brak neženja i nevjesta iz inokosnih obitelji bila je niža zbog slabog gospodarskog potencijala te je postojala veća težnja za osamostaljenjem mladenaca. Društvene prilike su još jedan čimbenik koji je utjecao na ženidbenu dob jer u periodima demografske krize dob sklapanja braka se snižava, a raste u periodima blagostanja. (Vekarić, Vranješ-Šoljan 2009: 50-51, Božić Bogović 2013: 70-71)

U analiziranom tridesetogodišnjem periodu podaci o dobi u matičnoj knjizi vjenčanih nisu bilježeni sustavno. Od 398 upisa u maticu vjenčanih dob je zabilježena za 162 muškarca i 165 žena, dok je za oba partnera dob zabilježena u 156 slučajeva. Kao ni za dob svećenici nisu sustavno bilježili bračni status mladenaca, odnosno stupaju li po prvi put u brak ili ne. U maticama vjenčanih za 47 ženika i 46 nevjesti zabilježeno je da u brak stupaju po prvi put. U 41 slučaju utvrđeno je da se radi o sklapanju braka po prvi put i za ženika i nevjestu. U dva upisa zabilježeno je da je muškarac neženja, dok za ženu nije upisan nikakav podatak o bračnom

statusu, a u 298 upisa nije zabilježen bračni status ni mladoženje ni nevjeste.¹⁶ Ako promatramo upise u kojima su zabilježeni i bračni status mladenaca i njihova dob dolazimo do podataka da su za muškarce oba podatka zabilježena u 64 slučajeva, a za žene u njih 50. Za oba partnera i bračni status i dob zabilježeni su u 49 slučajeva.¹⁷ Unatoč ograničenjima ovog izvora ipak je kroz analizu moguće utvrditi dobne trendove prilikom sklapanja braka.

Grafikon 13. Dobna struktura mladenaca na vjenčanju u župi Fužine od 1821. do 1850. godine



U matičnim knjigama župe Fužine najmlađi ženik imao je 16 godina, dok su najstariji, njih dvoje, imali 62 godine.¹⁸ Najmlađa nevjesta imala je 16, a najstarija 43 godine.¹⁹ Ako u obzir uzmemo samo zapise u kojima je zabilježena dob mladenaca te da je riječ o prvom braku onda se gornja dobna granica za muškarce spušta na 33 godine, a za žene na 34 godine.²⁰ Analizom svih podataka utvrđeno je kako je prosječna dob ulaska muškaraca u brak bila 26,45 godina, a žena 23,30 godina što bi značilo da je prosječna dobna razlika između ženika i nevjeste bila 3,16 godina. Ako promatramo samo one upise za koje sa sigurnošću znamo da je riječ o prvi put sklopljenim brakovima onda prosječna dob za muškarce pada na 23,87 godina,

¹⁶ Možda bi se moglo pretpostaviti da u zapisima u kojima nije zabilježen bračni status ženika, nevjeste ili oba mladenaca je riječ o prvom stupanju u brak, ali s takvim zaključcima treba biti oprezan jer podaci nisu sustavno bilježeni te jednako kako je svećenik mogao izostaviti podatak da je riječ o prvom braku vrlo lako je u tim zapisima mogao izostaviti da je riječ o ponovljenom braku za jednog ili oba mladenca.

¹⁷ Od tih 49 slučajeva u njih 39 zabilježeno je da ženik i nevjesta po prvi put stupaju u brak.

¹⁸ Obojica su udovci.

¹⁹ Udovica.

²⁰ Važno je napomenuti kako je u oba slučaja riječ samo o jednom ženiku i nevjesti.

a za žene na 22,60 godina. U tom slučaju prosječna dobna razlika između ženika i nevjeste bila je 1,27 godina. Ako samo analiziramo upise u kojima je za oba partnera zapisana dob, te da je riječ o prvom braku (njih 39) dolazimo do podataka da su u 4 upisa (10,26%) ženik i nevjesta bili vršnjaci, u njih 25 (64,10%) ženik je bio stariji od nevjeste, dok je nevjesta od ženika bila starija u 10 slučajeva (25,64%).²¹ U tom slučaju prosječna dob muškaraca pri prvom stupanju u brak bila je 24,44 godine, a žena 20,68 godina. Zanimljivo je kako je u slučajevima u kojima je nevjesta bila starija od ženika prosječna dobna razlika bila veća (4,6 godina), a manja kada je bio stariji ženik (3,76 godina).

Iz navedenih podataka je vidljivo kako su muškarci u prvi brak ulazili prosječno stariji od žena. Najčešća dob za mladoženje bila je između 21 do 24 godine, a najviše mladića (njih 22) stupilo je u brak s 22 godine. Najčešća dob za mladenke bila je do 20 do 23 godine, a čak njih 28 sklopilo je brak s 21 godinom. Kada je riječ o prvom sklopljenom braku za oba mladenca najveća dobna razlika između ženika i nevjeste te obrnuto je 10 godina, dok je jedna od najvećih zabilježenih dobnih razlika uopće između mladenaca bila 35 godina, a riječ je o vjenčanju iz 1839. kada je šezdeset dvogodišnji udovac *Nicolaum Starcsevich* sklopio brak s dvadeset sedmogodišnjom *Catharinom Subat*.

U pravilu, stanovništvo u ruralnim sredinama ranije je sklapalo brak od gradskog stanovništva. Razloge tomu možemo povezati sa strukturom zanimanja, ali i demografskom tranzicijom koja ranije zahvaća gradske sredine. (Božić Bogović 2013: 71) Župa Fužine prema pokazanim podacima ne uklapa se u taj trend, a zanimljiv je i podatak kako je u župi Brod Moravice prosječna dob prilikom prvog sklapanja braka bila još viša.²² No, zašto je to tako? Kao i do sad razloge prvenstveno treba tražiti u promatranom periodu jer rad koji obrađuje župu Brod Moravice obuhvaća drugu polovicu 19. stoljeća. (Vorić 2023: 31) Za župu Fužine potrebno bi bilo napraviti analizu u istom vremenskom periodu kako bi se utvrdilo povisuje li se prosječna dob. Drugi razlog mogla bi biti vrsta obiteljske strukture te se može pretpostaviti da nešto viša dob ulaska u prvi brak ukazuje na činjenicu da su obitelji u župi Fužine bile većinom složene.

Ponovno sklapanje braka bilo je dopušteno nakon smrti jednog od supružnika. U pravilu radilo se češće o muškarcima, što zbog činjenice da su muškarci kasnije stupali u bračnu zajednicu, te veće podložnosti muškaraca nesrećama zbog poslova koje su obavljali kako bi

²¹ Od 156 slučajeva u kojima je zabilježena dob oba partnera u 12 sklopljenih brakova (7,69%) ženik i nevjesta bili su vršnjaci, dok je u 33 slučaja (21,15%) ženik bio mlađi od nevjeste.

²² 27,83 godine za muškarce i 24,40 godina za žene. (Vorić 2023: 31)

skrbili za obitelj. U stručnoj literaturi navodi se kako je na ponovnu ženidbu najviše utjecala obiteljska struktura. U složenim obiteljima nakon smrti supruga ili supruge ostali članovi bi popunili prazninu koja je ostala iza preminulog te rasporedili njegove obaveze. U inokosnim obiteljima situacija je nešto drugačija jer kako se radi o obiteljima koje se sastoje samo od roditelja i djece smrt jednog od supružnika znatno utječe na ostale članove. Smrću supruga obitelj bi ostala bez glavnog privređivača te bi njihova egzistencija bila ugrožena. S druge strane u slučaju smrti supruge nitko se nije imao brinuti za djecu i kućanstvo. (Vekarić, Vranješ-Šoljan 2009: 52, Božić Bogović 2013: 75)

Iako su muškarci umirali češće te je bilo više udovica nego udovaca, muškarci su bili ti koji su češće ponovno stupali u brak. N. Vekarić objašnjava kako je većina žena nakon smrti supruga nastavljala živjeti u njegovoj kući, a zbog protivljenja rodbine nije mogla dovesti novog muškarca u kuću. Udovice bez djece iz prijašnjeg braka su se češće udavale jer je postojanje djece moglo odvratiti potencijalne ženike. Udovcima je po tome pitanju bilo puno lakše jer se nisu susretali s istim preprekama kao žene. (Vekarić, Vranješ-Šoljan 2009: 54)

U matičnim knjigama vjenčanih župe Fužine svećenici su bilježili radi li se o udovcu/udovici tako što su ispred imena mladenaca pisali riječ *viduus/vidua*. U maticama zabilježena su 42 udovca i 23 udovice. U 8 slučajeva i muškarac i žena su ušli kao udovci u novi brak. U 5 slučajeva zabilježeno je da je udovac sklopio brak s nevjestom. U 29 upisa u kojima udovac ponovno sklapa brak za mladenku nije ubilježen bračni status. U analiziranom periodu udovice su s neženjama sklopile novu bračnu zajednicu u 4 slučaja. U 11 upisa u kojima udovice nanovo se udaju bračni status neženje nije naveden. Za ukupno 17 udovaca i 7 udovica zabilježeno je koliko su imali godina prilikom ponovnog sklapanja braka. Analizom je utvrđeno kako je prosječna dob udovaca bila 40,58 godina, a udovica 34,71 godinu čime je prosječna dobna razlika bila 5,87 godina.²³ Najmlađi udovac imao je 30 godina, dok su dvojica najstarijih imali 62 godine. Najmlađa udovica imala je 27, a najstarija 43 godine. Najveća razlika prilikom sklapanja braka između udovca i nevjeste bila je 22 godine, a između udovice i ženika 11 godina.

²³ Kako je riječ o vrlo malom broju zapisa ove podatke treba uzeti s oprezom.

5.4. Zapreke prilikom sklapanja braka – brakovi u srodstvu

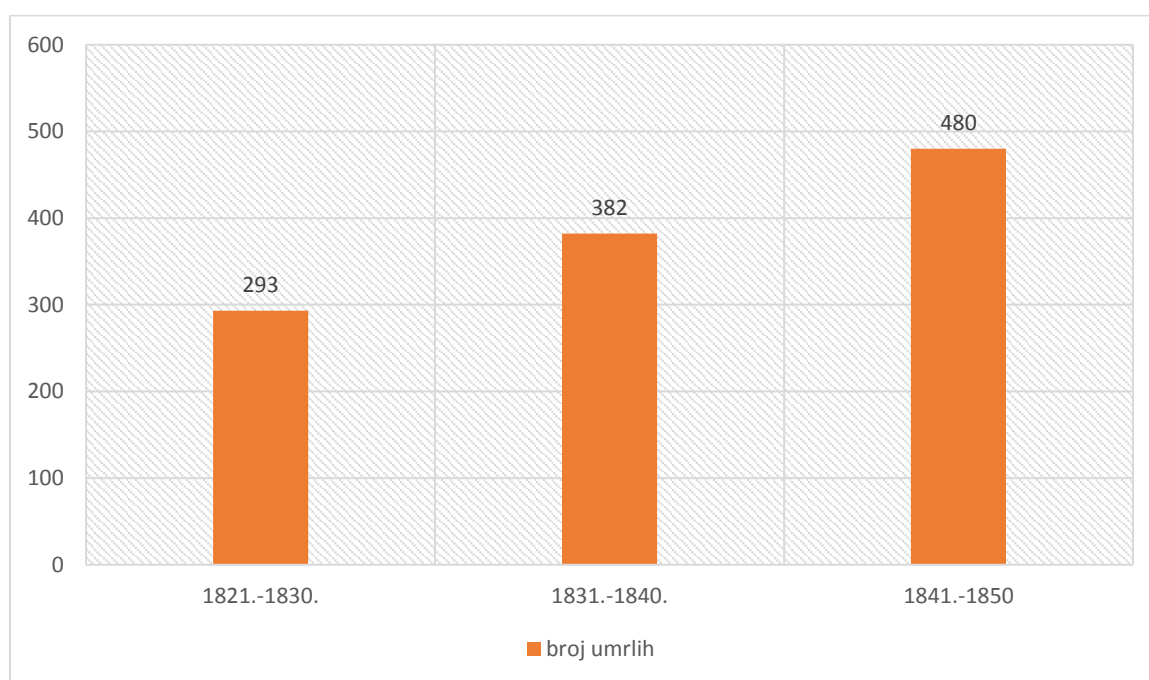
Jedna specifičnost matičnih knjiga vjenčanih u župi Fužine u promatranom tridesetogodišnjem razdoblju jesu dopuštenja za brakove između rođaka. Inače u prošlosti problem bračne zapreke krvnog srodstva različito se regulirao nego danas. Za vrijeme pape Inocenta III. ženidbena zapreka regulirana je na način da se pobočno srodstvo u prvom koljenu smatralo neoprostivom zaprekom, dok se bračnom zaprekom nije smatralo srodstvo nakon četvrtog koljena. (Vekarić, Vranješ-Šoljan 2009: 55-56) U maticama vjenčanih pronalazimo upise o šest dozvoljenih brakova u kojima su ženik i nevjesta u rodbinskom odnosu. Godine 1828. zabilježena su dva slučaja odobrenja braka, jednog u trećem i trećem koljenu, a drugog u trećem i četvrtom koljenu. Brak u trećem i trećem koljenu odobren je i 1837. i 1841. godine, dok je godine 1838. odobren brak u četvrtom i četvrtom koljenu. Sve brakove odobrili su senjsko-modruški biskupi, Ivan Krstitelj Ježić (1746. – 1833.) i Mirko Ožegović (1775. – 1869.). Jedino godine 1834. kada je odobren brak u drugom i drugom koljenu dozvolu je dao Nikola Mrzljak, generalni vikar Modruške biskupije za vrijeme stolovanja biskupa Ivana Krstitelja Ježića, koji je upravljao biskupijom u odsustvu biskupa. (Zoričić 2018: 37)

6. DEMOGRAFSKA ANALIZA MATIČNIH KNJIGA UMRLIH

6.1. Godišnja i mjesečna raspodjela umrlih

U maticama umrlih župe Fužine od 1821. do 1850. godine zabilježeno je 1155 preminulih osoba, što je u prosjeku 38,5 smrti godišnje. Promatrano po desetogodišnjim razdobljima iznadprosječan broj umrlih zabilježen je u zadnjem promatranom desetljeću s njih 48,00. Ako tridesetogodišnji period podijelimo na petogodišnja razdoblja iznadprosječan broj preminulih osoba bio je u periodima 1836.-1840. (44,40) i 1846.-1850. (58,00).²⁴

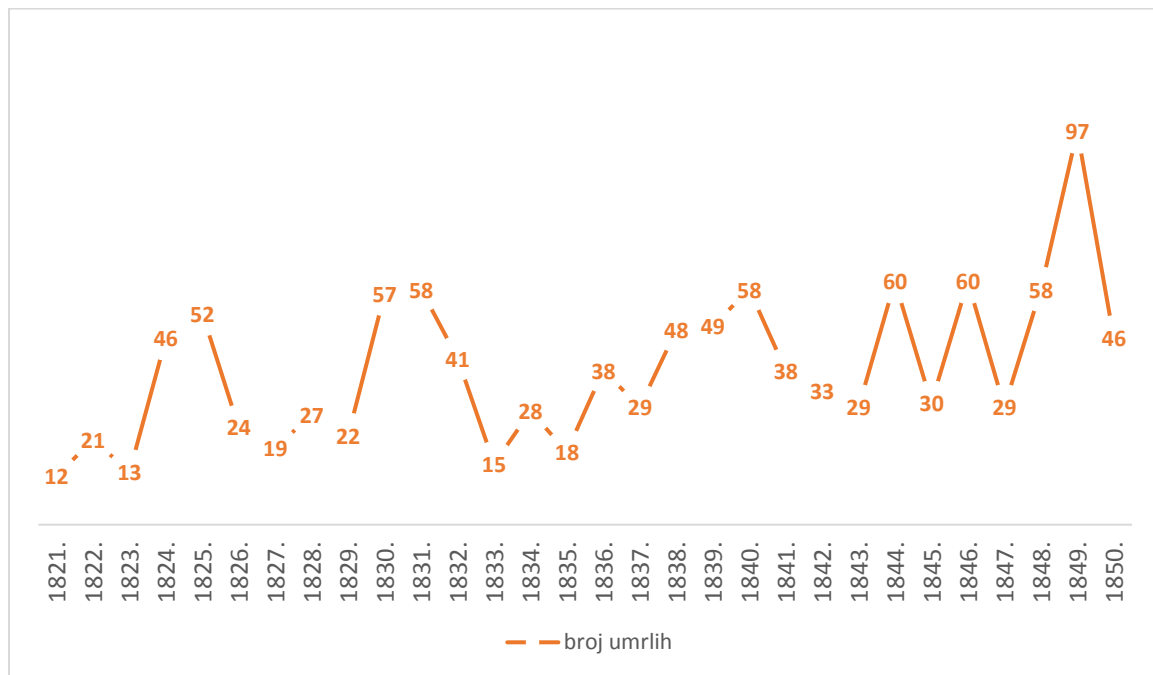
Grafikon 14. Broj umrlih po desetogodišnjim razdobljima u župi Fužine od 1821. do 1850. godine



Prema podacima iz grafikona možemo vidjeti kako se broj preminulih postupno povećavao, a svoj maksimum je dosegno u zadnjem desetljeću kada je preminulo 480 osoba, odnosno 187 preminulih više od prvog promatranog razdoblja. Ako analizirani period podijelimo na petogodišnja razdoblja može se uočiti kako je najviše preminulih, njih 290, bilo u zadnjem periodu 1846. – 1850., što ne začuđuje jer se upravo godina s najviše preminulih uopće nalazi u ovome razdoblju. Drugo po redu petogodišnje razdoblje s najviše preminulih je od 1836. do 1840. s 222 osobe.

²⁴ Za prosječan broj umrlih u župi Fužine za desetogodišnja i petogodišnja razdoblja od 1821. do 1850. pogledati u Prilozima na str. 54.

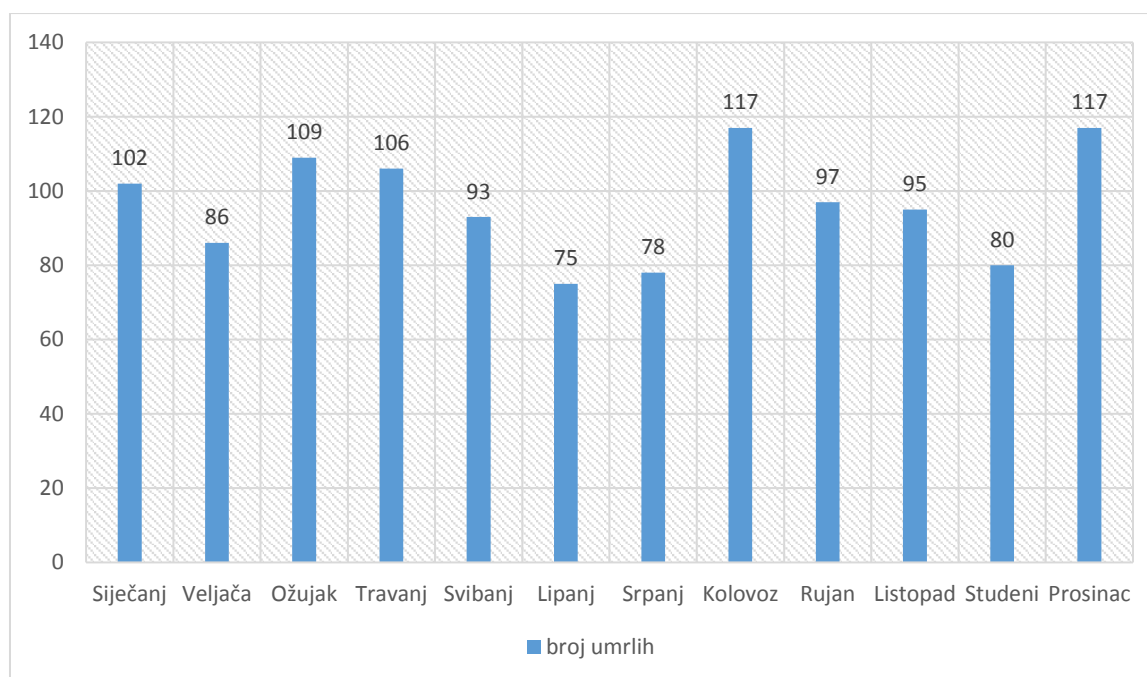
Grafikon 15. Kretanje broja umrlih u župi Fužine od 1821. do 1850. godine



Najviše preminulih osoba bilježi godina 1849. s njih 97, a odmah potom slijede 1844. i 1846. s po 60 preminulih, dok godine 1831. i 1840. bilježe njih 58. Iznimno visok broj preminuli 1849. godine mogao bi se objasniti pojavom epidemije u župi, no to ne možemo utvrditi iz matica umrlih jer župnici nisu sustavno vodili uzroke smrti. Od 97 zapisa u 1849. godini za samo njih četiri je naveden razlog smrti. U jednom upisu riječ je o djetetu preminulom tijekom poroda, dok je u preostala tri slučaja uzrok isti – nagla/iznenadna smrt. Najmanje umrlih bilježe godine sa samog početka promatranog razdoblja, 1821. i 1823., s njih 12 i 13. Vrlo nisku smrtnost imala je i godina 1833. s 15 upisa.

Sezonsko kretanje broja umrlih prvenstveno je uvjetovano klimatskim uvjetima u pojedinim dijelovima godine. Velike vrućine tijekom ljeta i zimske hladnoće narušavaju imunitet kod ljudi te je zbog toga organizam manje otporan i podložan različitim bolestima. Biološki aspekt također ima svoju ulogu u sezonskom kretanju broja umrlih, tako je utvrđeno kako je dojenčad najčešće umirala tijekom jesenskih mjeseci, starija djeca ljeti, dok su odrasli i osobe treće životne dobi umirali zimi. Životni uvjeti poput prehrane, načina čuvanja hrane, dostupnosti pitke vode i stambenih uvjeta također znatno utječu na sezonsku raspodjelu mortaliteta. (Božić Bogović 2013: 86)

Grafikon 16. Sezonsko kretanje broj umrlih u župi Fužine od 1821. do 1850. godine

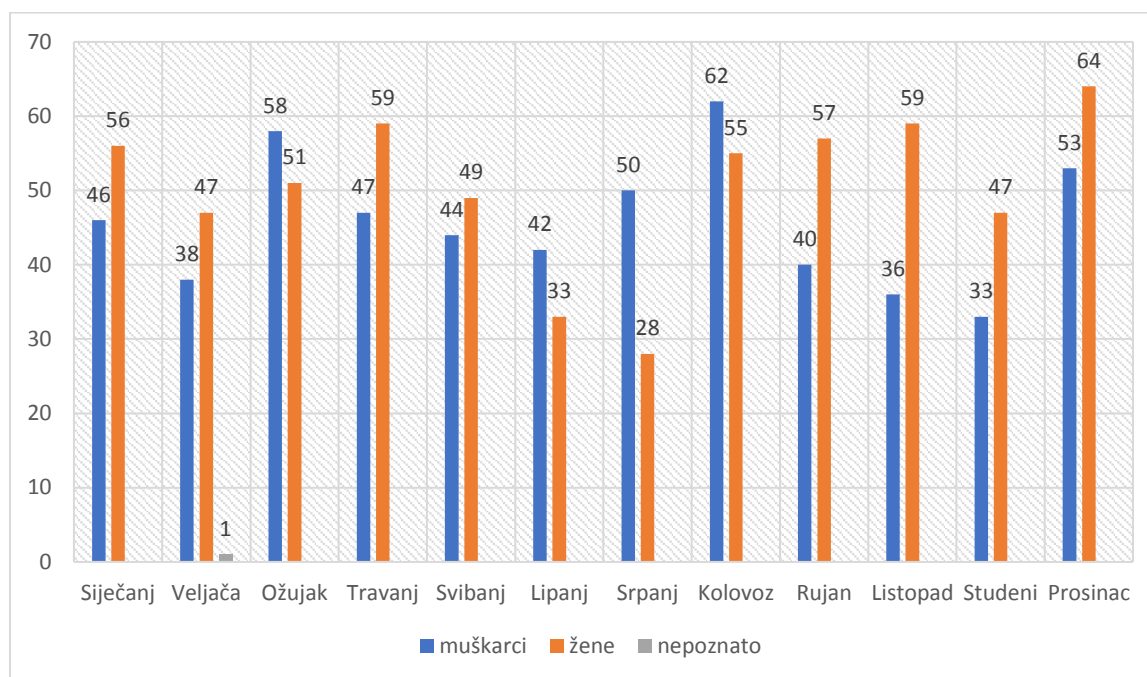


U župi Fužine najviše preminulih osoba bilo je tijekom kolovoza i prosinca, njih 117 (10,13%) te u ožujku (9,44%) i travnju (9,18%), a njih još prati siječanj sa 102 preminule osobe (8,83%). Visok broj smrti u ožujku i travnju ne začuđuje jer se radi o prijelaznim mjesecima iz zimskog perioda u proljetni koje karakterizira nestabilno vrijeme i uvjeti. Siječanj i prosinac su zimski mjeseci s izrazitim temperaturnim minimumima što objašnjava visoku smrtnost. Najmanje umrlih zabilježeno je u ljetnim mjesecima, lipnju (6,49%) i srpnju (6,75%). Ako promatramo broj umrlih po godišnjim dobima potvrđuje se ranija konstatacija o najvećoj smrtnosti u zimi i tijekom proljeća jer upravo su to period s najviše umrlih u župi Fužine (proljeće: 26,67%; zima: 26,41%).²⁵

Ako promatramo raspodjelu umrlih prema spolu najviše muškaraca je preminulo u kolovozu (5,37%), ožujku (5,02%), prosincu (4,59%), i srpnju (4,33%), dok je najviše ženskih osoba preminulo u prosincu (5,54%), listopadu (5,11%), travnju (5,11%) i rujnu (4,94%). Najmanje muških osoba preminulo je u jesenskim mjesecima, listopadu (3,12%) i studenom (2,86%), dok ljetni mjeseci, srpanj (2,42%) i lipanj (2,86%), broje najmanje preminulih ženskih osoba. Za samo jedan upis ne navodi se spol, a riječ je o djetetu koje je preminulo 1849. godine. U zapisu se navodi samo prezime obitelji *Tomac*, imena roditelja *Luka* i *Ivanja* te da je dijete krstila babica *Antonia Golik*.

²⁵ Za raspodjelu umrlih po godišnjim dobima u župi Fužine pogledati u Prilozima na str. 57.

Grafikon 17. Sezonska i spolna raspodjela umrlih u župi Fužine od 1821. do 1850. godine



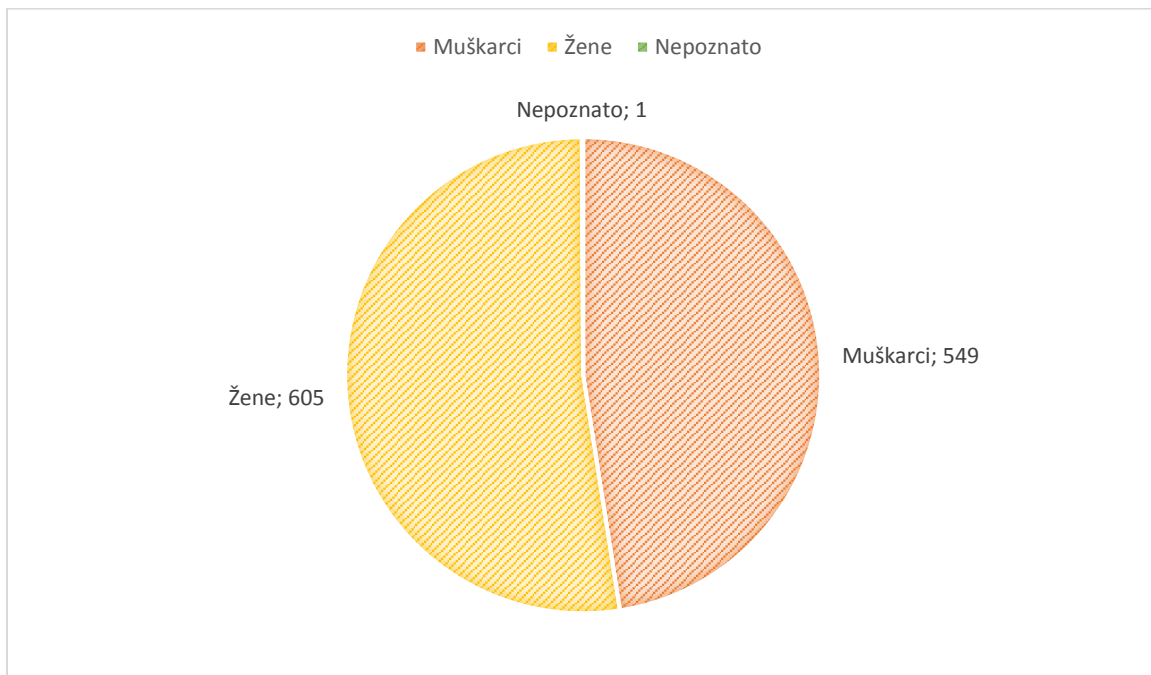
U župi Brod Moravice najviše preminulih zabilježeno je u svibnju i ožujku, a potom u veljači te prosincu. (Vorić 2023: 36) Ove razlike u sezonskom kretanju broja umrlih prvenstveno su uvjetovane rasporedom smrtnosti dobnih skupina. U župi Fužine u promatranom razdoblju najveća smrtnost dojenčadi zabilježena je u kolovozu (12,84%), prosincu (9,72%) i lipnju (9,72%) dok minimume bilježimo u rujnu (5,90%), listopadu i studenom (6,25%) te srpnju (6,59%). Najveći broj preminulih u predferilnoj dobi bio je u kolovozu (11,60%) i proljetnim mjesecima, ožujku (10,21%) te travnju i svibnju (9,51%), a najmanje tijekom siječnja (5,57%), lipnja (5,80%) i srpnja (6,73%). Ako usporedimo s župom Brod Moravice možemo uočiti da se smrtnost osoba u predferilnoj dobi većinom podudara, izuzev kolovoza. (Vorić 2023: 37) Visoka smrtnost dojenčadi i osoba u predferilnoj dobi tijekom kolovoza mogla bi se objasniti temperaturnim maksimumima, neadekvatim uvjetima čuvanje hrane te nedostupnosti pitke vode. Analizom smrtnosti u ferilnoj dobi utvrđeno je kako je najviše osoba preminulo u prosincu (12,96%), studenom (10,49%) i srpnju (9,26%). Najmanje preminulih osoba upisano je u kolovozu (4,32%) te svibnju i listopadu (6,79%). Najviše osoba iznad pedesete godine života umiralo je u zimskim mjesecima siječnju (14,93%) i prosincu (11,76%) te u ožujku (10,86%) čime župa Fužine prati uobičajene trendove te se uvelike podudara sa župom Brod Moravice. (Vorić 2023: 37). Najmanje preminulih zabilježeno je tijekom studenog (4,07%) te lipnja i srpnja (4,52%).

6.2. Spolna i dobna struktura umrlih

U matičnim knjigama župe Fužine za sve, osim jednog upisa moguće je odrediti spol preminule osobe, a radi se o gore navedenom djetetu koje je preminulo 1849. godine. U pravilu rađa se više muške nego ženske djece kako bi se nadoknadila veća smrtnost muškaraca u svim dobnim skupinama osim fertilne. U fertilnoj skupini, od 14. do 49. godine života, bila je veća smrtnost žena ponajviše zbog komplikacija pri porodu. (Božić Bogović 2013: 89) Župa Fužine u analiziranom periodu ne uklapa se u taj trend, odnosno od 1821. do 1850. preminulo je 605 žena (52,38%) i 549 muškaraca (47,53%). Svećenici župe Fužine nisu sustavno bilježili uzroke smrti.²⁶ U onim slučajevima kad su zabilježeni vidimo da je najviše ženskih osoba preminulo od grčeva (njih 37) i konvulzija (25) pretežno u dojenačkoj i predfertilnoj dobi. U fertilnoj dobi najviše žena preminulo je pri porodu (14) i od tuberkuloze (9), dok je upala pluća zahvaćala sve dobne skupine (11). No, analizom smrtnosti po dobnim skupinama utvrđeno je kako je najviše osoba u fertilnoj dobi preminulo tijekom prosinca i studenog, a ako pogledamo podatke u grafikonu 20. uočiti ćemo kako je najveća razlika preminulih po spolu upravo u fertilnoj dobi kada su preminule 34 žene više u odnosu na muškarce. Studeni i prosinac ulaze u mjesec s najviše rođenja, a ako im pridodamo siječanj i veljaču (koji također bilježe maksimume rođenja) dolazimo do podatka da je u fertilnoj dobi u ova četiri mjeseca preminulo 46 od ukupno 98 žena. Ako uklonimo one smrti za koje sa sigurnošću znamo da razlog nije porod ostajemo s brojkom od 34 smrti. Ovi podaci mogli bi upućivati da je glavni uzrok većeg broja preminulih žena od muškaraca bila veća smrtnost žena pri porodu. Zbog ograničenja izvora, na žalost, konkretnije zaključke o razlozima veće smrtnosti žena ipak ne možemo donijeti.

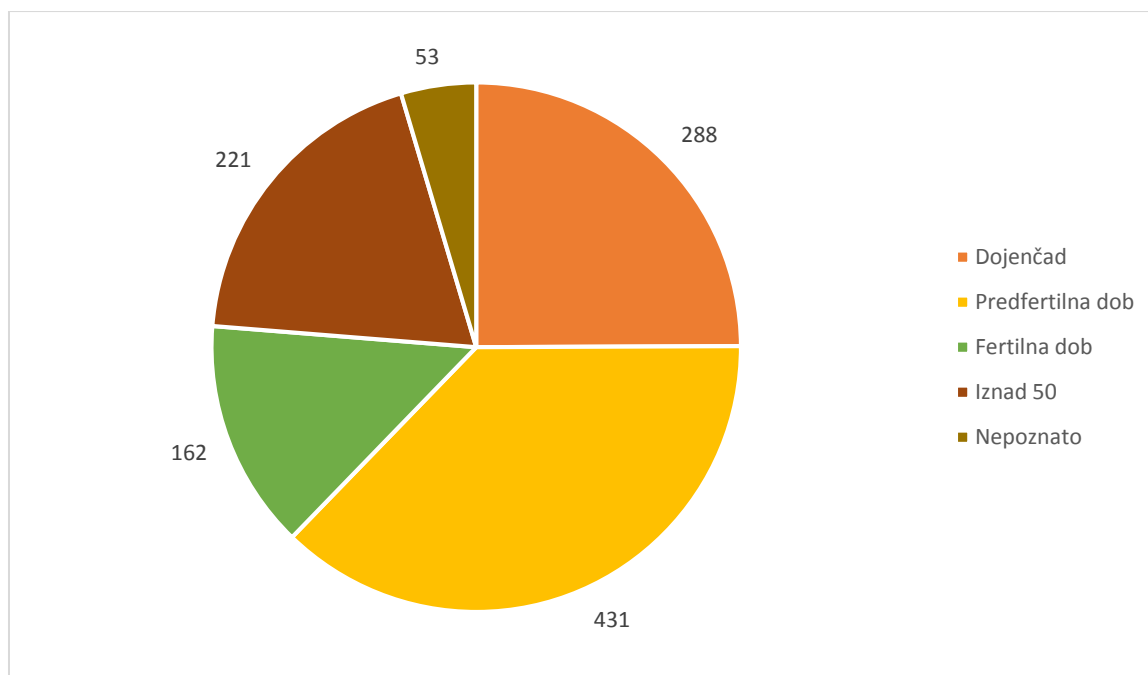
²⁶ O uzrocima smrti bit će više riječ u posebnom poglavlju.

Grafikon 18. Spolna struktura umrlih u župi Fužine od 1821. do 1850. godine



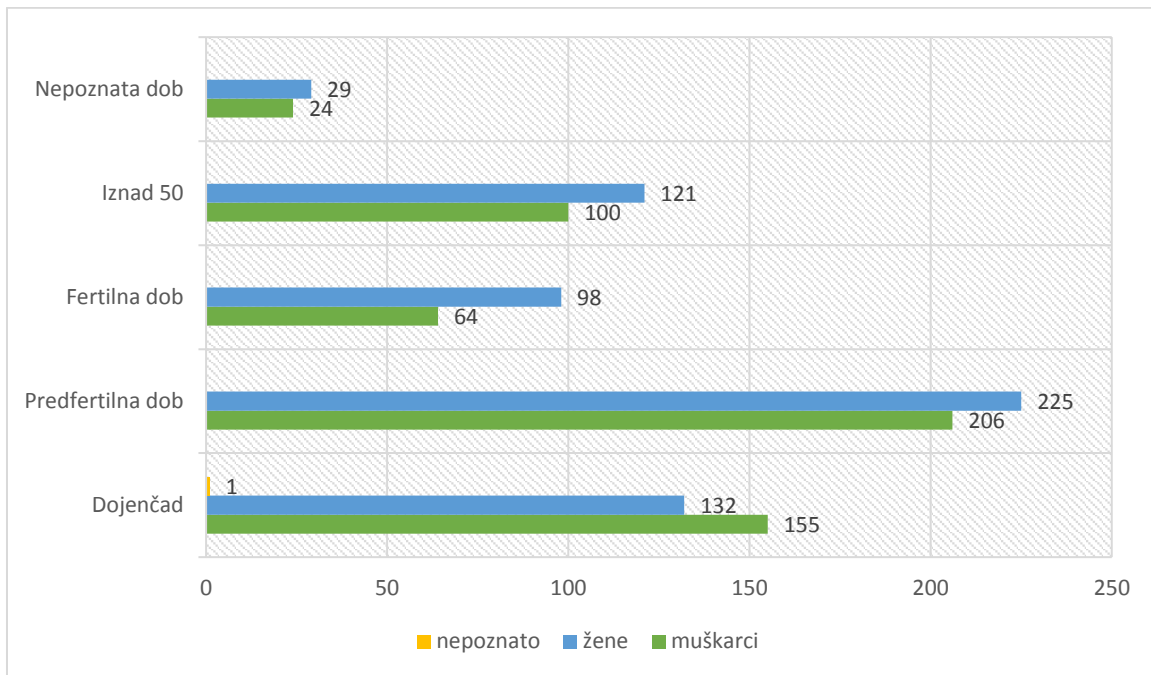
Fužinski župnici vrlo su savjesno bilježili starost preminulog. Od 1155 zapisa u samo njih 53 (4,59% svih zapisa) nije zabilježena dob umrle osobe. U jednom, od tih 53 zapisa, iz 1834. godine naveden je broj 6, no bez dobne oznake. Preminulo dijete je *Fortunatus* nezakoniti sin *Margarithe* rođene *Katich*. U matičnim knjigama krštenih navodi se samo jedno nezakonito dijete *Maximianus* kojemu je također kao majka navedena *Margaritha Katich*, koje je rođeno 1824. godine. Zbog malog imenskog i prezimenskog fonda postoji mogućnost da se radi o dva nepovezana zapisa ili je možda svećenik prilikom upisivanja smrtnog slučaja u matičnu knjigu krivo naveo podatak o dobi. Da se radi o krivo upamćenoj i upisanoj dobi umrlog možda bi mogla poduprijeti činjenica da je izostavljena dobna oznaka. Dva različita imena nezakonitog djeteta mogla bi se objasniti činjenicom da je dijete imalo dva imena *Maximianus Fortunatus*, ali da je u matičnu knjigu upisano jedno ime, a nakon smrti drugo. No, kako se ne može doći do konačnog zaključka ovaj zapis se ubraja među upise u kojima nije zabilježena dob preminulog.

Grafikon 19. Dobna struktura umrlih u župi Fužine od 1821. do 1850. godine



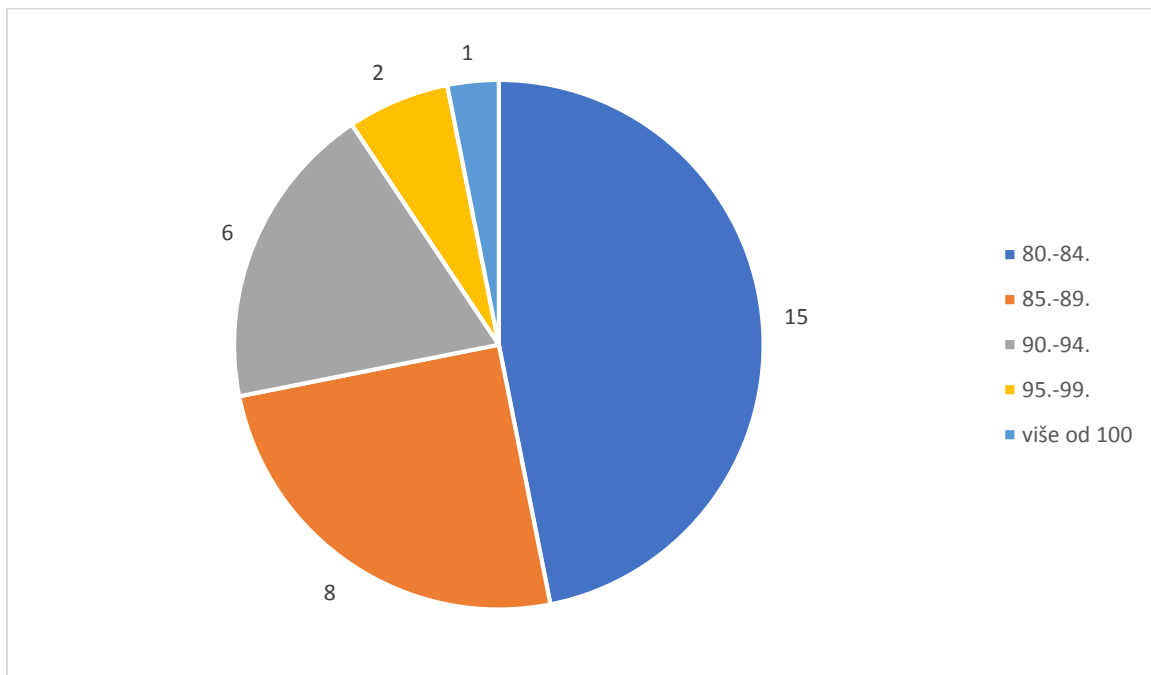
Promatrano po dobnim skupinama najviše djece preminulo je u predfertilnoj dobi, njih 431 (37,32%), a zatim u dojenačkoj dobi (24,94%), što znači da je do petnaeste godine života umrlo 719 djece, odnosno 62,25%. U fertilnoj dobi umrlo ih je 14,03%, dok je 19,13% osoba doživjelo dob od 50 i više godina. Ako u dobnim skupinama promatramo i spolnu strukturu preminulih primijetit ćemo kako je u svim dobnim skupinama, osim u dojenačkoj, preminulo više žena od muškaraca. Visoka smrtnost žena u fertilnoj dobi ne iznenađuje jer su žene često imale komplikacije pri porodu, što zbog nehigijenskih uvjeta, što zbog nestručnih poroda. (Božić Bogović, str. 80) Manje umrlih muškaraca u dobi od 50 i iznad ukazuje nam na to da žene u župi Fužine nisu živjele duže od muškaraca kao što je bio čest slučaj.

Grafikon 20. Dobna i spolna struktura preminulih u župi Fužine od 1821. do 1850. godine



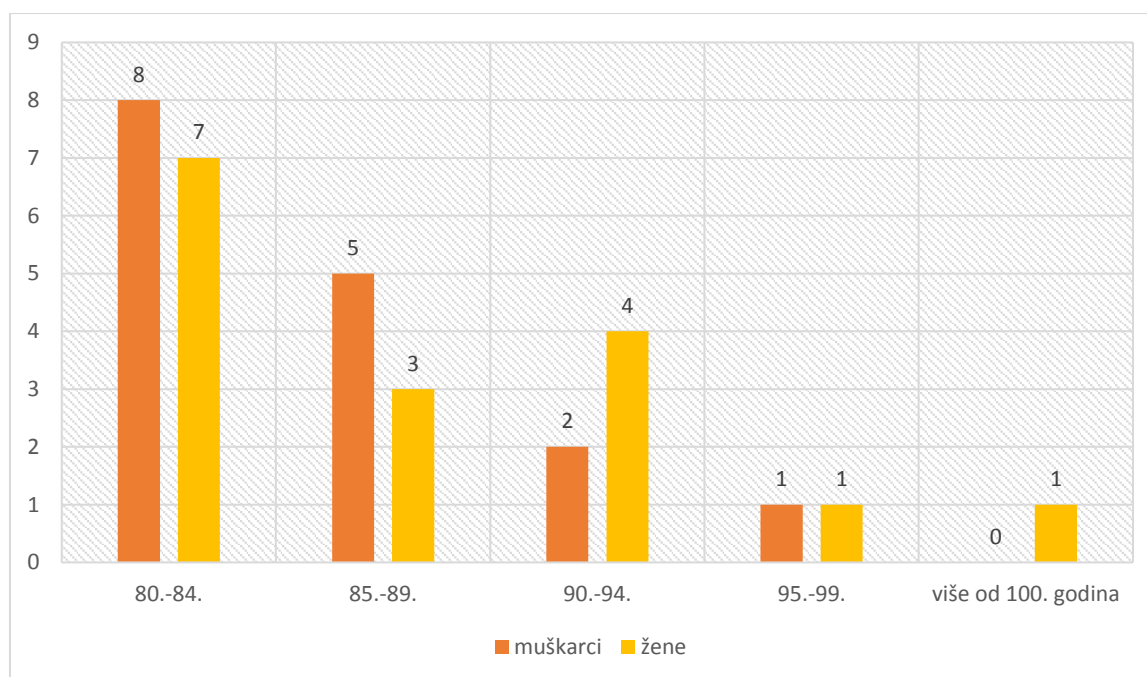
U matičnim knjigama župe Fužine od 1821. do 1850. godine zabilježene su 32 osobe koje su doživjele dob od 80 i više godina. Promatrajući po starosnim skupinama broj umrlih se postupno smanjivao, odnosno najviše umrlih bilo je u prvoj starosnoj skupini od 80. do 84. godine života. Među dugovječnim stanovnicima zabilježena je samo jedna osoba koja je imala više od 100 godina, a riječ je o udovici *Ursuli Guzovich* koja je umrla u dobi od 101 godine. Kako je riječ o samo jednoj zabilježenoj osobi u analiziranom tridesetogodišnjem periodu možemo smatrati da se radi o točno iskazanoj dobi u trenutku smrti.

Grafikon 21. Dugovječni stanovnici župe Fužine od 1821. do 1850. godine



Prema podacima u grafikonu najveći broj dugovječnih osoba, njih 15 (46,88%), pripadao je starosnoj skupini od 80. do 84. godine života. Broj dugovječnih osoba u idućoj kategoriji (85.-89.) upola se smanjio te iznosi 25%. Promatrano po spolu možemo uočiti da je bilo više muškaraca nego žena, ali ta činjenica ne začuđuje jer je već ranije utvrđeno kako se župa Fužine ne uklapa u uobičajene trendove. Dobna skupina u kojoj je bilo više žena od muškaraca bila je ona od 90. do 94. godine života, koja čini 18,75% svih zapisa dugovječnih osoba.

Grafikon 22. Dugovječni stanovnici župe Fužine po spolu od 1821. do 1850. godine



6.3. Uzroci smrti

Svećenici župe Fužine tijekom analiziranog tridesetogodišnjeg razdoblja nisu sustavno bilježili uzroke smrti. Uzroci smrti bilježeni su redovito u dva navrata, od 1821. do 1824. i od 1836. do 1842. godine, dok u svim ostalim godinama bilježeni su samo povremeno. Uzroci smrti pisani su na latinskom jeziku te se često isti uzrok pisao na više načina,²⁷ a od 1155 zapisa u njih 343 zabilježen je uzrok smrti.²⁸ Kako su podatke upisivali svećenici koji nisu bili medicinski obrazovani, analizi uzroka smrti moramo pristupiti s oprezom jer kao uzroci smrti često su se znali upisivati simptomi određene bolesti, a ne sama bolest, a i u slučajevima kad je upisana bolest treba biti na oprezu jer ne mora značiti da je osoba preminula baš od te bolesti. (Božić Bogović 2013: 96)

U matičnim knjigama župe Fužine najviše zabilježenih uzroka smrti, njih 78 (22,74%), su grčevi (*a spasmo, spasimus*) koji su simptom bolesti od kojih su umirala djeca. Najstarija preminula osoba od grčeva bila je osmogodišnja djevojčica *Rosa Thomich*. Kao još jedan oblik grčeva bilježio se uzrok smrti *morbo colico* od kojeg je umrlo 15 osoba (4,37%), 11 djece i 4

²⁷ Kako bi se što točnije utvrdilo koje su bolesti i simptomi navedeni ovaj rad se referirao na: Šunjić, Maja. *Kada i od čega se umiralo u 19. stoljeću? Uzroci smrti u župi Čara na otoku Korčuli* // *Lanterna* : časopis za kulturu, No. 2, 2018.; Šunjić, Maja. *Uzroci smrti u župi Komin-Rogotin (1826-1874)* // *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, No. 46, 2008.; Božić Bogović, Dubravka. *Rođenje, brak i smrt – stanovništvo južne Baranje u 18. stoljeću*. Ogranak Matice hrvatske Beli Manastir, Beli Manastir, 2013.

²⁸ Za samo jedan zapis uzrok smrti bio je nečitak.

odrasle osobe (između 45 i 54 godine). Idući najčešće zabilježeni uzrok jest prirodna smrt (*a morte naturali, naturali morte*) od koje je preminulo 58 pojedinaca (16,91%), najviše od njih odraslih osoba. U 54 slučaja (15,74%) uzrokom smrti navode se konvulzije (*a convulsione nervosa, nevosa convulsio*) koje su također najviše pogađale djecu. Najstarija zabilježena osoba kojoj je kao uzrok smrti navedena konvulzija jest četrdeset dvogodišnji *Antonias Mihalevic* iz Benkovca. Tuberkuloza ili sušica (*phthisi, thicis*) je zarazna bolest koja najčešće pogađa odrasle osobe. (Šunjić 2008: 41) U župi Fužine od tuberkuloze je preminula 21 osoba (6,12%) od kojih je najmlađa bio četrnaestogodišnji *Simon Martinus Mancze*. Posebno je tužan slučaj trudnice *Catharine Padavich* za koju je svećenik naveo kako je pri porodu umrla od tuberkuloze, dok je rođena djevojčica *Maria* preminula osamnaest dana nakon majke od grčeva. U 4,66% slučajeva nije naveden uzrok smrti nego samo da je osoba preminula iznenada (*morte repentina, obiit improvise*).

Zbog načina života, uloge u obitelji i vrsta zanimanja muškarci su češće umirali nesretnim slučajevima od žena. (Božić Bogović 2013: 98) Ovu činjenicu potvrđuju nam zapisi nesretnih događaja u maticama umrlih. Iako samo 12 zapisa navodi da je riječ o nesretnom slučaju, u devet njih poginuo je muškarac. Najviše nesretnih smrti, čak njih 4 (3 muškarca i 1 žena), dogodilo se utapanjem. Tri muškarca usmratio je pad drveta. Po jedan slučaj zabilježen je u lipnju, ožujku i siječnju te možemo pretpostaviti da se nesreća dogodila tijekom prikupljanja ogrjeva. Rušenje drveća u šumi samo po sebi je težak i opasan posao i za ljetnih mjeseci, a okolnosti postaju još gore u zimskom periodu zbog snijega, skliskog terena i teške pokretljivosti. Godine 1848. trideset trogodišnji *Georgius Kauzlarich* u šumi se ugušio u snijegu. Šire okolnosti ovog smrtnog slučaja nisu navedene osim da je *Michaele Veis* (*chirurgus emortuali* ili patolog) utvrdio uzrok smrti. Iste godine, 1848., slučajno je pregažena *Katarina Grenko*, dok se 1830. godine kao uzrok smrti navodi prostrijelna rana od koje je preminuo *Joannes Agnese*, a 1824. godine djevojku *Antoniu Polich* usmratio je kotač mlina. Nesretnim slučajem mogla bi se smatrati i smrt nepoznatog muškarca, lualice koji je preminuo u skladištu *Nicolaia Starcsevicha* u studenom 1846. godine, a može se pretpostaviti kako je razlog smrti bilo smrzavanje.

Osamnaest života (5,25%) odnijela je upala pluća (*inflammatione pulmonaria, pleuritides*), a njih 5 kolera (1,46%). Dok je upala pluća pogađala sve dobe skupine, kolera je u četiri od pet slučajeva zabilježena kod osoba u dobi od 55 do 72 godine. U 9,33% svih slučajeva radilo se o smrti pri porodu ili neposredno nakon poroda te je tako 12 žena i 3 djeteta umrlo pri porodu (4,37%), dok je 17 djece umrlo nakon poroda (4,96%). U 6 slučajeva kao uzrok smrti navodi

se vodena bolest (*hidrops, hijelropisia*), a u njih 5 apopleksija, odnosno moždani udar. Po četiri života odnijeli su kašalj (*thusis*) i vrućice (*febris calorosa*) koji su zapravo simptomi bolesti.²⁹

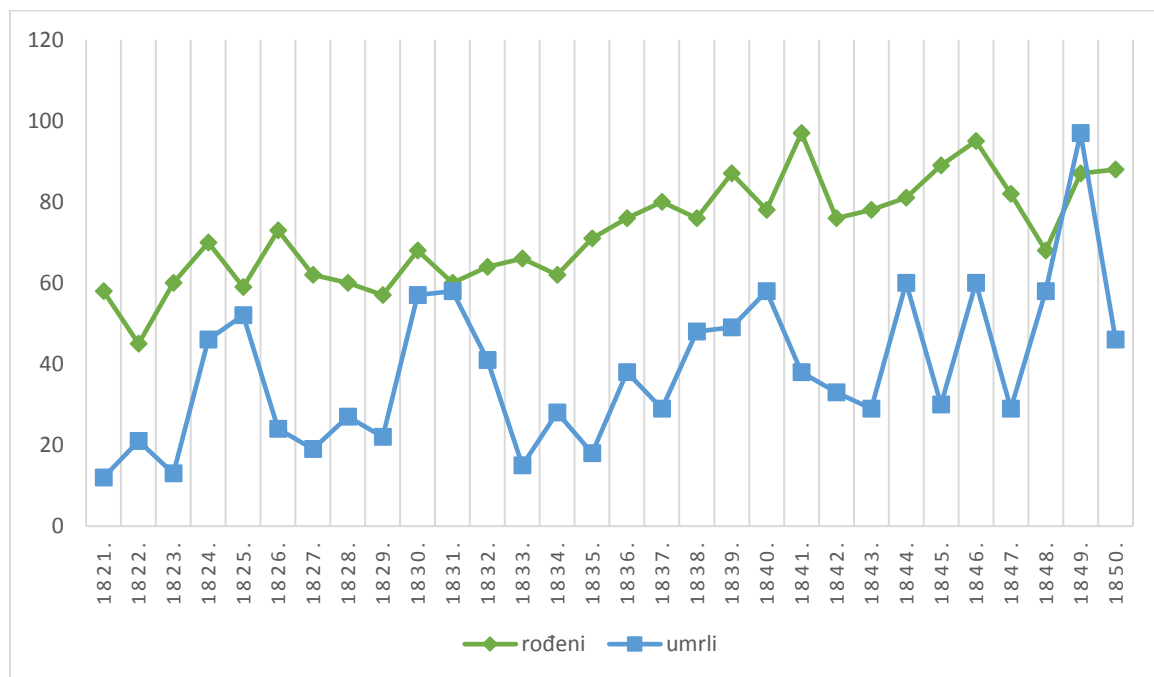
U vrlo malom broju, od jednog do tri slučaja, navedeni su bolesti i simptomi: bolest živčanog sustava (*febris nervosa*), crijevne gliste (*a vermibus*), encefalitis (*a phrenesi*), epileptični napad (*epilepticus extrema*), kila (*a henria crurali incarcerata*), upala grla i bol u kostima (*ab angena et doloribus osteocopis*), očaj (*desperatio*), krvarenje (*ex fluxu sanguinis*) i spolna bolest (*a venereo*). U samo jednom slučaju navodi se kao uzrok smrti dizenterija (*disenteria*), ali u dva slučaja kao simptomi navode se proljev (*diarrhea, flusis*) što bi možda mogao biti simptom dizenterije.

²⁹ U dva slučaja vrućica se naziva *febris calorosa*. U jednom slučaju navedena je samo kao *maligna*, a zadnjem kao *maligae et corpuetio*

7. PRIRODNI PRIRAST I VITALNI INDEKS

Prirodni prirast razlika je između broja rođenih i broja umrlih na određenom promatranom području te kao takav može biti pozitivan ili negativan,³⁰ dok se preko vitalnog indeksa može utvrditi broj živorođenih stanovnika na stotinu umrlih. Kroz analizu ova dva pokazatelja želi se saznati je li stanovništvo određenog područja ostvarilo demografsku obnovu ili ne. (Božić Bogović 2013: 101, 103)

Grafikon 23. Broj rođenih i umrlih u župi Fužine od 1821. do 1850. godine



U cijelom promatranom tridesetogodišnjem razdoblju u župi Fužine samo je godine 1849. umrlo više stanovnika nego što se rodilo. Najveći pozitivni prirast bio je 1841. i 1845. godine kada je rođeno 59 stanovnika više nego što ih je preminulo. Potom slijede godine 1835. i 1847. s 53 više rođenih stanovnika, te 1837. godina s njih 51. Jedina godina koja ima skoro isti broj rođenih i preminulih je 1831. kada je rođeno 60, a preminulo 58 osoba. U cijelom promatranom razdoblju ukupno je rođeno 1018 osoba više nego što je preminulo.

³⁰ prirodni priraštaj. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 16.8.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/prirodni-prirastaj>>.

Tablica 3. Vitalni indeks stanovništva župe Fužine tijekom petogodišnjih razdoblja od 1821. do 1850. godine

Razdoblje	Broj rođenih	Broj umrlih	Vitalni indeks
1821.-1825.	222	144	154,17
1826.-1830.	320	149	214,77
1831.-1835.	323	160	201,88
1836.-1840.	397	222	178,83
1841.-1845.	421	190	221,58
1846.-1850.	420	290	144,83

Vitalni indeks župe Fužine u cijelom periodu je pozitivan te iznosi 188,14. Prema podacima u tablici vidimo kako je u svim petogodišnjim razdobljima vitalni indeks bio pozitivan, s maksimumom u periodu od 1841. do 1845. godine. Iz prikazanih podataka možemo zaključiti kako je župa Fužine u promatranom tridesetogodišnjem razdoblju ostvarila demografsku obnovu.

8. ZAKLJUČAK

Naselje Fužine smješteno je u samom srcu Gorskog kotara u Primorsko-goranskoj županiji. Postanak naselja može se pratiti od početka 17. stoljeća, a osnutak župe od 1725. godine. Osnutkom župe započinje i vođenje matičnih knjiga koje su danas izuzetno značajan povijesni izvor jer nam omogućuju uvid u određene aspekte života „običnog“ stanovništva. Kako je Gorski kotar slabo istraženo područje svaki doprinos poznavanju demografskih obilježja stanovništva od izuzetnog je značaja što je i bio cilj ovog rada.

Za potrebe ovog rada djelomično su analizirane dvije matične knjige krštenih, te po jedna matica vjenčanih i umrlih. Sve proučavane matične knjige očuvane su u izuzetno dobrom stanju s minimalnim oštećenjima. Iako su u svim analiziranim maticama tiskane tablice iste su pisane u kombinaciji tabličnih i narativnih upisa na latinskom i, od sredine 1848. godine, hrvatskom jeziku. Svećenici župe Fužine u velikoj mjeri matične knjige vodili su savjesno te u njima ne pronalazimo vremenske praznine, nego samo koji naknadni upis. Neredovito su vodili dob mladenaca i njihov bračni status, dok su u matičnim knjigama umrlih nerijetko izostavljali uzroke smrti. Ta pojava vrlo lako se može objasniti činjenicom da župnici nisu dovoljno poznavali bolesti, simptome i njihove nazive na latinskom jeziku.

Analiza matičnih knjiga pokazala je kako je prirodni prirast tijekom cijelog tridesetogodišnjeg razdoblja bio pozitivan te je utvrđeno kako se u velikoj mjeri župa Fužine uklapala u predtranzicijske trendove koje prvenstveno karakterizira visok natalitet i mortalitet. Stanovnici župe Fužine bili su tradicionalna, ruralna zajednica koja je poštivala crkvene zakone i društvene norme i na koju su utjecali prirodni i biološki čimbenici.

Ruralni karakter zajednice ogleda se u sezonskoj raspodjeli broja vjenčanja te rođenja i začeca. Minimalan broj vjenčanja tijekom ljetnih mjeseci objašnjava se činjenicom da je ljeto vrijeme najvećih poljoprivrednih i gospodarskih poslova, dok porast vjenčanja u svibnju ukazuje na težnju mladenaca i njihovih obitelji da svadbene svečanosti obave prije intenziviranja poljoprivrednih aktivnosti. Minimumi sklopljenih vjenčanja u prosincu i travnju pokazatelj su poštivanja crkvenih normi i zabrana sklapanja braka tijekom Došašća i Korizme. Analizom je utvrđeno kako je najviše djece rođeno u zimskim mjesecima što upućuje na maksimum začeca na proljeće, odnosno u vrijeme buđenja seksualnih poriva. Tradicionalnost fužinarskog stanovništva ogleda se i u malom broju nezakonito rođene djece. Predtranzicijski karakter župe Fužine potvrdilo je i proučavanje matica umrlih. Promatrano po dobnim skupinama došlo se do zaključka kako je najviše djece preminulo u dojenačkoj i predfertilnoj

dobi, odnosno do petnaeste godine života. Ovakva visoka smrtnost djece može se objasniti lošim životnim uvjetima te niskim stupnjem higijenskog standarda i razvoja zdravstvene zaštite. Analiza matičnih knjiga umrlih pokazala je kako je u promatranom tridesetogodišnjem razdoblju preminulo više žena od muškaraca čime župa Fužine iskače iz uobičajenih obrazaca. No sagledavanjem sveukupne slike možemo zaključiti kako se župa Fužine uklapa u prevladavajuće demografske trendove uočene u Hrvatskoj i Europi.

Ovaj rad djelomično se nastavlja na prijašnji rad Helene Renka koji se bavio demografskom analizom matica krštenih u župi Fužine od 1725. do 1802. godine. Ovim istraživanjem proširio se analizirani period te su se uz analizu matica vjenčanih i umrlih prikazala demografska obilježja župe. Buduća istraživanja ove teme mogla bi se kretati u smjeru analize imenskog i prezimenskog fonda, prakse odabira kumova, zanimanja stanovnika te uz istraživački oprez, rekonstrukcijom obitelji.

9. PRILOZI

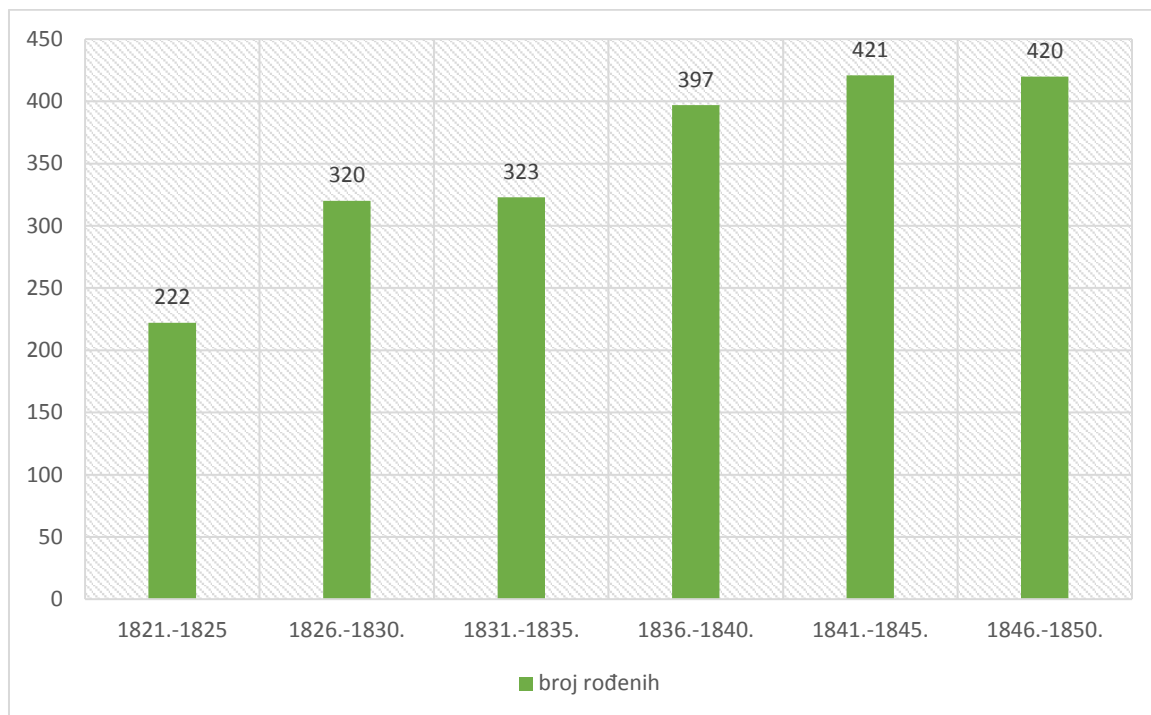
Tablica 4. Prosječan broj poroda u župi Fužine po desetogodišnjim razdobljima od 1821. do 1850. godine

Razdoblje	Prosječan broj rođenih
1821.-1830.	61,20
1831.-1840.	72,00
1841.-1850.	84,10

Tablica 5. Prosječan broj poroda u župi Fužine po petogodišnjim razdobljima od 1821. do 1850. godine

Razdoblje	Prosječan broj rođenih
1821.-1825.	44,40
1826.-1830.	64,00
1831.-1835.	64,60
1836.-1840.	79,40
1841.-1845.	84,20
1846.-1850.	84,00

Grafikon 24. Broj rođene djece po petogodišnjim razdobljima u župi Fužine od 1821. do 1850. godine



Tablica 6. Sezonska raspodjela rođenja u župi Fužine od 1821. do 1850. godine

Godina	Mjesec												UKUPNO
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1821.	7	3	3	5	7	3	3	8	3	4	11	1	58
1822	5	5	5	4	4	5	1	2	5	1	4	4	45
1823	4	4	7	3	1	3	2	4	6	10	9	7	60
1824	5	9	3	5	12	3	4	7	6	5	6	5	70
1825	1	4	6	6	4	6	3	2	6	6	5	10	59
1826	10	11	4	7	4	9	3	4	2	10	3	6	73
1827	7	6	5	5	6	1	3	2	5	7	9	6	62
1828	6	3	4	4	6	7	4	7	5	5	8	1	60
1829	5	7	3	2	5	5	4	3	6	6	5	6	57
1830	8	7	1	6	4	4	4	10	8	8	5	3	68
1831	4	5	4	5	4	0	8	6	3	6	7	8	60
1832	3	9	6	5	6	7	4	4	2	5	7	6	64
1833	2	5	2	4	9	5	6	4	7	5	8	9	66
1834	4	8	1	4	10	6	8	1	6	6	3	5	62
1835	9	5	6	6	2	5	7	4	5	11	6	5	71
1836	9	7	2	7	2	5	9	6	12	9	6	2	76
1837	8	4	9	4	2	5	10	4	8	7	11	8	80
1838	9	7	5	5	5	2	5	10	9	10	5	4	76
1839	11	12	6	4	2	5	6	6	10	10	10	5	87
1840	12	15	12	4	3	4	2	5	5	2	4	10	78
1841	10	4	11	5	11	8	9	9	8	5	6	11	97
1842	4	10	4	11	6	7	6	7	3	9	6	3	76
1843	4	3	7	5	11	3	15	7	1	3	10	9	78
1844	8	6	16	9	8	2	4	4	7	2	8	7	81
1845	5	9	10	9	9	9	5	7	4	8	9	5	89
1846	7	11	10	6	5	5	8	3	7	6	12	15	95
1847	5	11	7	7	9	5	5	8	9	5	7	4	82
1848	5	3	6	8	4	7	5	3	8	8	5	6	68
1849	7	5	6	7	9	14	13	7	3	1	4	11	87
1850	12	4	11	4	11	8	10	4	4	5	8	7	88
UKUPNO	196	202	182	166	181	158	176	158	173	185	207	189	2173

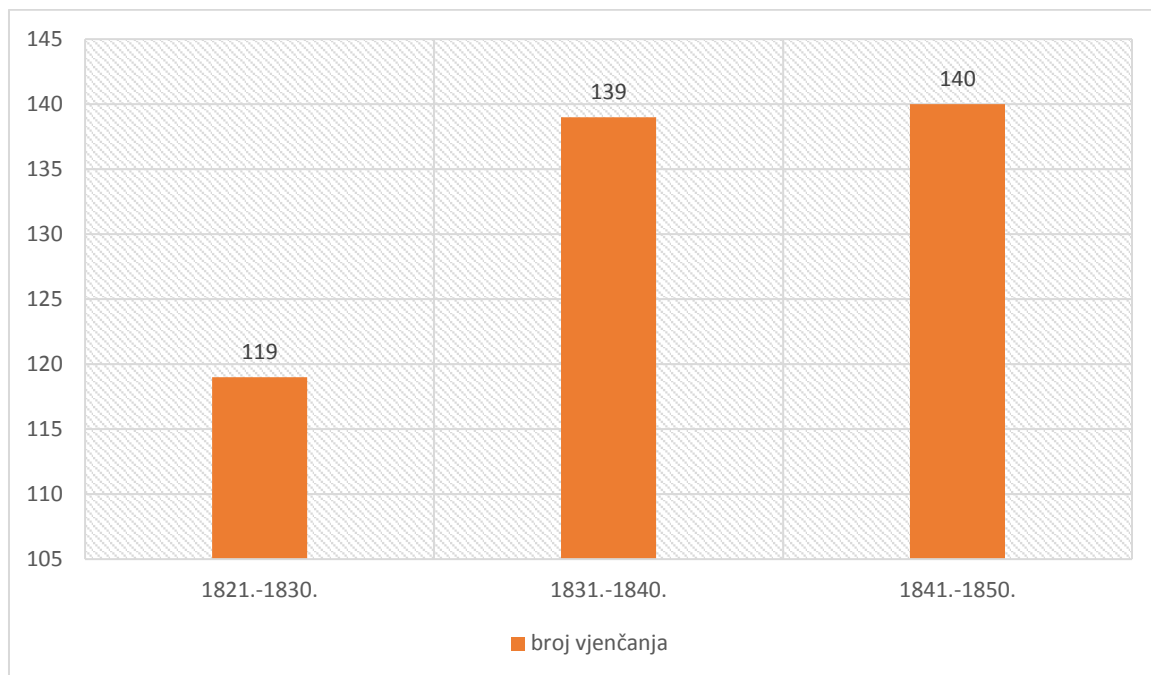
Tablica 7. Sezonska raspodjela rođenja dječaka u župi Fužine od 1821. do 1850. godine

DJEČACI													
Mjesec													
Godina	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	UKUPNO
1821.	2	1	0	1	5	1	0	3	2	1	6	1	23
1822.	3	2	2	1	2	4	1	2	1	1	2	2	23
1823.	3	3	5	1	1	2	1	1	2	5	4	4	32
1824.	2	5	1	3	10	2	3	2	0	2	1	4	35
1825.	1	2	5	5	3	5	0	1	5	1	4	5	37
1826.	4	5	1	4	2	4	1	3	0	6	2	4	36
1827.	2	3	3	4	3	1	3	1	4	4	3	2	33
1828.	4	1	3	2	2	5	2	4	4	3	7	0	37
1829.	3	3	1	1	4	4	3	1	1	4	3	4	32
1830.	5	2	1	4	1	2	4	7	5	4	3	3	41
1831.	3	0	2	2	0	0	2	4	0	0	5	6	24
1832.	1	3	3	1	4	5	2	3	1	1	4	3	31
1833.	1	2	2	2	6	3	2	3	3	1	4	6	35
1834.	2	2	0	3	5	3	6	0	4	3	1	1	30
1835.	4	2	2	4	1	2	4	4	2	4	4	3	36
1836.	5	4	1	5	0	2	6	4	5	4	2	1	39
1837.	4	1	4	1	1	2	7	2	5	4	9	3	43
1838.	3	4	2	1	2	1	5	5	4	9	4	2	42
1839.	6	8	3	1	0	3	4	5	6	6	7	2	51
1840.	6	9	4	3	2	1	1	4	3	2	2	4	41
1841.	6	0	6	4	5	4	5	3	2	2	3	5	45
1842.	3	3	2	4	2	4	2	2	2	6	2	2	34
1843.	3	3	5	4	5	3	8	2	1	0	3	5	42
1844.	5	1	9	4	4	1	1	1	2	1	6	4	39
1845.	1	6	8	4	4	4	4	3	2	5	5	3	49
1846.	3	6	4	1	2	2	4	1	3	4	5	8	43
1847.	3	5	4	4	5	3	0	4	4	1	2	2	37
1848.	4	2	2	5	2	3	3	2	3	3	4	2	35
1849.	3	3	3	5	6	7	7	6	1	1	0	3	45
1850.	5	3	4	0	8	2	6	3	3	3	4	3	44
UKUPNO	100	94	92	84	97	85	97	86	80	91	111	97	1114

Tablica 8. Sezonska raspodjela rođenja djevojčica u župi Fužine od 1821. do 1850. godine

DJEVOJČICE													
Mjesec													
Godina	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	UKUPNO
1821.	5	2	3	4	2	2	3	5	1	3	5	0	35
1822.	2	3	3	3	2	1	0	0	4	0	2	2	22
1823.	1	1	2	2	0	1	1	3	4	5	5	3	28
1824.	3	4	2	2	2	1	1	5	6	3	5	1	35
1825.	0	2	1	1	1	1	3	1	1	5	1	5	22
1826.	6	6	3	3	2	5	2	1	2	4	1	2	37
1827.	5	3	2	1	3	0	0	1	1	3	6	4	29
1828.	2	2	1	2	4	2	2	3	1	2	1	1	23
1829.	2	4	2	1	1	1	1	2	5	2	2	2	25
1830.	3	5	0	2	3	2	0	3	3	4	2	0	27
1831.	1	5	2	3	4	0	6	2	3	6	2	2	36
1832.	2	6	3	4	2	2	2	1	1	4	3	3	33
1833.	1	3	0	2	3	2	4	1	4	4	4	3	31
1834.	2	6	1	1	5	3	2	1	2	3	2	4	32
1835.	5	3	4	2	1	3	3	0	3	7	2	2	35
1836.	4	3	1	2	2	3	3	2	7	5	4	1	37
1837.	4	3	5	3	1	3	3	2	3	3	2	5	37
1838.	6	3	3	4	3	1	0	5	5	1	1	2	34
1839.	5	4	3	3	2	2	2	1	4	4	3	3	36
1840.	6	6	8	1	1	3	1	1	2	0	2	6	37
1841.	4	4	5	1	6	4	4	6	6	3	3	6	52
1842.	1	7	2	7	4	3	4	5	1	3	4	1	42
1843.	1	0	2	1	6	0	7	5	0	3	7	4	36
1844.	3	5	7	5	4	1	3	3	5	1	2	3	42
1845.	4	3	2	5	5	5	1	4	2	3	4	2	40
1846.	4	5	6	5	3	3	4	2	4	2	7	7	52
1847.	2	6	3	3	4	2	5	4	5	4	5	2	45
1848.	1	1	4	3	2	4	2	1	5	5	1	4	33
1849.	4	2	3	2	3	7	6	1	2	0	4	8	42
1850.	7	1	7	4	3	6	4	1	1	2	4	4	44
UKUPNO	96	108	90	82	84	73	79	72	93	94	96	92	1059

Grafikon 25. Kretanje broja vjenčanja tijekom desetogdišnjih razdoblja u župi Fužine od 1821. do 1830. godine



Tablica 9. Dnevna raspodjela vjenčanja u župi Fužine od 1821. do 1850. godine

Godina	Dan u tjednu							
	Ponedjeljak	Utorak	Srijeda	Četvrtak	Petak	Subota	Nedjelja	Nepoznato
1821.	3		1	2			1	
1822.			3	2				
1823.	4		5	10			3	
1824.	1		4	5		1		
1825.		1	3	6			1	
1826.	2	1	4	4			1	
1827.		1	8	7		1		1
1828.		1	1	9			1	1
1829.	2	1		5	3		1	
1830.	2		1	4			1	
1831.	2	1	1	9	1			
1832.	1	2	3	5		1	1	
1833.	2	1	3	6			2	
1834.	1	1	2	8			5	
1835.	1		3	5	1	1	4	
1836.	2			5		2	1	
1837.			1	4			5	
1838.	1	1	3	10			6	
1839.			6	4				
1840.	3		1	10			1	
1841.		2	5	1			6	
1842.	1	2	3	3		4	1	
1843.	4		4	1			5	
1844.	4	2	1	10			3	
1845.	1	1	2	4	2		6	
1846.	2	1	2	5			5	
1847.	2		3	4		1	8	
1848.	1		3	3			6	
1849.	2			1			5	
1850.	1	2	3	1			1	
UKUPNO	45	21	79	153	7	11	80	2
Udio (%)	11,31%	5,28%	19,85%	38,44%	1,76%	2,76%	20,10%	0,50%

Tablica 10. Dnevna raspodjela vjenčanja po petogodišnjim razdobljima u župi Fužine od 1821. do 1850. godine

	1821.-1825.	1826.-1830.	1831.-1835.	1836.-1840.	1841.-1845.	1846.-1850.
Ponedjeljak	8	6	7	6	10	8
Utorak	1	4	5	1	7	3
Srijeda	16	14	12	11	15	11
Četvrtak	25	29	33	33	19	14
Petak		3	2		2	
Subota	1	1	2	2	4	1
Nedjelja	5	4	12	13	21	25
Nepoznato		2				

Tablica 11. Broj umrlih u župi Fužine od 1821. do 1850. godine

Godina	Broj umrlih
1821.	12
1822.	21
1823.	13
1824.	46
1825.	52
1826.	24
1827.	19
1828.	27
1829.	22
1830.	57
1831.	58
1832.	41
1833.	15
1834.	28
1835.	18
1836.	38
1837.	29
1838.	48
1839.	49
1840.	58
1841.	38
1842.	33
1843.	29
1844.	60
1845.	30
1846.	60
1847.	29
1848.	58
1849.	97
1850.	46
UKUPNO	1155

Tablica 12. Prosječan broj umrlih po desetogodišnjim razdobljima u župi Fužine od 1821. do 1850. godine

Razdoblje	Prosječan broj umrlih
1821.-1830.	29,30
1831.-1840.	38,20
1841.-1850.	48,00

Tablica 13. Prosječan broj umrlih po petogodišnjim razdobljima u župi Fužine od 1821. do 1850. godine

Razdoblje	Prosječan broj umrlih
1821.-1825.	28,80
1826.-1830.	29,80
1831.-1835.	32,00
1836.-1840.	44,40
1841.-1845.	38,00
1846.-1850.	58,00

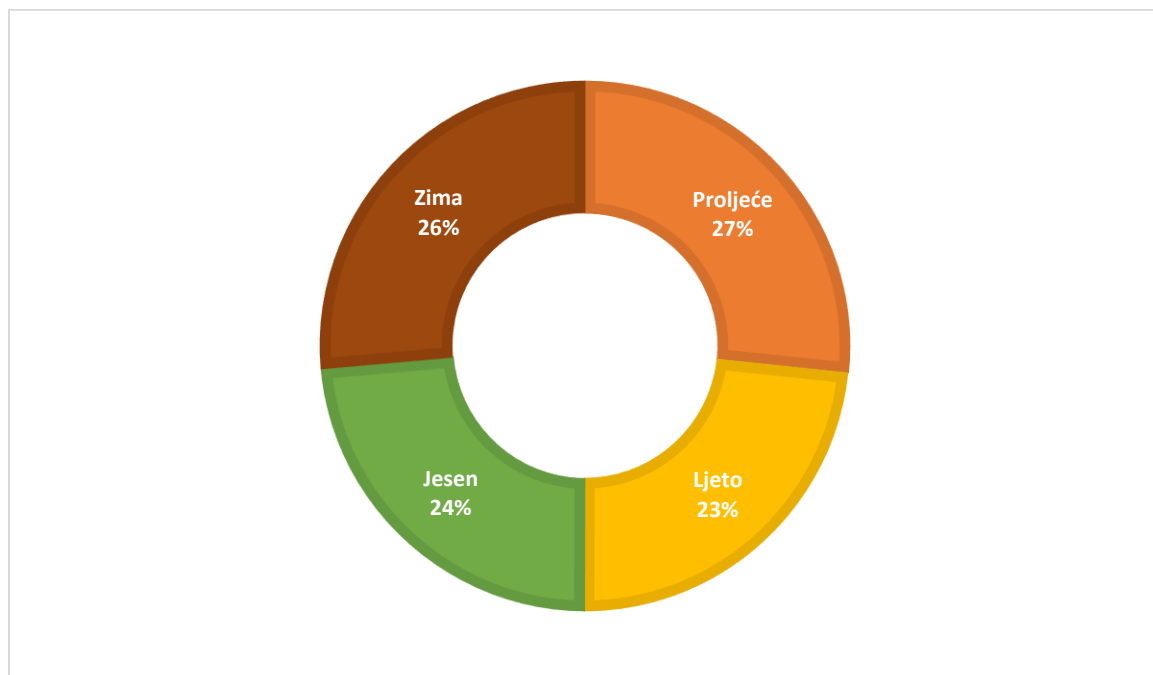
Tablica 14. Sezonska raspodjela smrti muškaraca u župi Fužine od 1821. do 1850. godine

MUŠKARCI													
Mjesec													
Godina	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	UKUPNO
1821.	0	1	0	0	1	1	1	0	1	0	1	0	6
1822.	2	0	3	1	0	1	2	3	0	0	0	1	13
1823.	0	0	2	2	0	2	1	0	0	0	0	1	8
1824.	1	0	1	0	1	1	3	2	1	0	6	9	25
1825.	7	4	3	0	2	1	0	0	0	2	1	3	23
1826.	0	0	1	2	0	1	1	1	1	0	1	0	8
1827.	1	2	1	1	0	0	0	2	0	1	1	1	10
1828.	0	0	2	0	0	1	2	4	0	1	0	2	12
1829.	0	0	0	1	1	1	0	3	1	0	1	0	8
1830.	1	0	1	0	0	1	3	9	8	2	2	3	30
1831.	4	1	7	7	1	1	0	1	1	0	3	1	27
1832.	0	1	2	0	2	5	2	4	3	1	0	1	21
1833.	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	3
1834.	2	0	2	2	1	2	5	0	1	0	0	1	16
1835.	0	2	1	1	0	0	2	0	2	0	0	1	9
1836.	1	1	2	2	3	1	0	3	5	3	0	1	22
1837.	1	0	3	2	1	0	1	1	0	2	1	2	14
1838.	0	0	1	4	2	4	2	3	1	3	2	1	23
1839.	3	4	3	2	4	0	1	3	1	1	2	0	24
1840.	2	5	5	2	3	2	2	1	1	1	2	3	29
1841.	6	0	1	2	1	1	0	1	1	0	0	2	15
1842.	1	2	1	2	0	3	0	0	0	0	1	0	10
1843.	0	0	0	1	3	3	1	2	0	1	1	2	14
1844.	4	1	3	1	2	2	5	4	2	0	0	4	28
1845.	1	1	2	1	1	0	1	3	3	0	0	4	17
1846.	1	2	3	2	2	4	4	2	2	2	1	3	28
1847.	2	3	2	1	2	0	0	0	0	0	1	0	11
1848.	1	2	1	1	4	0	4	4	3	2	2	1	25
1849.	2	4	0	5	2	3	3	3	1	12	2	5	42
1850.	2	2	5	2	5	1	4	3	1	1	2	0	28
UKUPNO	46	38	58	47	44	42	50	62	40	36	33	53	549

Tablica 15. Sezonska raspodjela smrti žena u župi Fužine od 1821. do 1850. godine

ŽENE													
Mjesec													
Godina	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	UKUPNO
1821.	0	0	1	1	2	0	1	0	0	0	1	0	6
1822.	0	1	2	0	2	0	1	1	0	0	1	0	8
1823.	0	0	0	1	0	1	0	0	0	2	1	0	5
1824.	0	0	0	1	0	0	0	1	3	7	3	6	21
1825.	5	7	2	1	3	0	2	0	3	3	0	3	29
1826.	1	2	1	0	1	2	0	0	4	1	1	3	16
1827.	0	0	0	3	1	0	0	2	0	1	1	1	9
1828.	3	2	2	1	2	1	1	2	0	0	0	1	15
1829.	0	1	2	2	0	0	1	2	3	2	1	0	14
1830.	2	0	2	0	0	3	0	10	8	0	2	0	27
1831.	3	2	5	4	2	0	2	3	2	3	3	2	31
1832.	1	0	0	0	5	2	2	1	4	3	1	1	20
1833.	0	0	1	2	2	0	1	0	0	1	2	3	12
1834.	1	2	1	1	2	0	0	0	2	0	2	1	12
1835.	0	1	2	0	0	2	1	0	1	1	0	1	9
1836.	1	1	2	1	2	0	1	2	4	0	0	2	16
1837.	2	0	2	1	1	1	0	0	0	0	1	7	15
1838.	3	0	2	2	0	0	0	6	5	3	4	0	25
1839.	2	5	4	3	2	1	0	1	2	1	1	3	25
1840.	3	4	2	3	3	2	2	1	0	2	1	6	29
1841.	2	2	3	2	3	0	2	1	1	2	4	1	23
1842.	2	1	2	2	0	1	1	2	1	4	2	5	23
1843.	1	0	0	1	1	1	1	3	1	1	1	4	15
1844.	5	2	2	3	1	0	3	8	2	0	4	2	32
1845.	1	1	0	1	4	1	0	1	0	0	3	1	13
1846.	5	1	2	7	0	6	1	2	3	1	1	3	32
1847.	1	3	2	0	1	2	0	1	4	1	2	1	18
1848.	1	3	3	7	5	1	3	2	1	1	3	3	33
1849.	9	1	4	7	2	5	0	2	2	19	1	2	54
1850.	2	5	0	2	2	1	2	1	1	0	0	2	18
UKUPNO	56	47	51	59	49	33	28	55	57	59	47	64	605

Grafikon 26. Udio broja umrlih po godišnjim dobima u župi Fužine od 1821. do 1850. godine



10. IZVORI I LITERATURA

Neobjavljeni primarni izvori:

1. HR-HDA-883. Zbirka matičnih knjiga, župa Fužine. MKR 1815.-1849., knjiga br. 266.
2. HR-HDA-883. Zbirka matičnih knjiga, župa Fužine. MKR 1849.-1857., knjiga br. 267.
3. HR-HDA-883. Zbirka matičnih knjiga, župa Fužine. MKV 1815.-1857., knjiga br. 268.
4. HR-HDA-883. Zbirka matičnih knjiga, župa Fužine. MKU 1815.-1857., knjiga br. 269.

Literatura:

1. Božić Bogović, Dubravka. *Rođenje, brak i smrt – stanovništvo južne Baranje u 18. stoljeću*. Ogranak Matice hrvatske Beli Manastir, Beli Manastir, 2013.
2. Cik, Nikola. Crkvene matične knjige kao izvor za povijesna istraživanja, na primjeru župe Đurđevac // *Pro tempore*, No. 10-11, 2016.
3. Doblanović, Danijela, Mogorović Crljenko, Marija. *Kumovi na krštenju i svjedoci na vjenčanju u Istri od 15. do 17. stoljeća* // *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, No. 56/2, 2018.
4. Drandić, Alen. *Matične knjige kao povijesno-demografski izvori : uvod* // *Vjesnik Istarskog arhiva*, Vol. 20 No. (2013.), 2013.
5. Feletar, Petar. *Hrvatske povijesne ceste: Karolina, Jozefina i Lujzijana : prometno-geografska studija o povezivanju kontinentalne i jadranske Hrvatske*. Izdavačka kuća Meridijani, Zagreb, 2015.
6. Fičor, Miljenko. *Općina Fužine : 1993. - 2013.* [S. l.] : vlast. nakl. (Rijeka : Proprint), 2014.
7. Jelinčić, Jakov. *Matične knjige s područja Pazinštine do 1945. (1949.) godine* // *Vjesnik Istarskog arhiva*, Vol. 2-3 No. (1992.-1993.), 1994.
8. Katušić, Maja. *Društvena i demografska struktura Kotora u 18. stoljeću*. Doktorski rad, Zagreb, 2013.
9. Kauzlarić-Andrić, Neda. *Postanak, rast i razvoj naselja - stanovništvo i življenje : (Fužine, Lič, Vrata, Belo Selo, Slavica i Benkovac): u povodu 200. godišnjice škole Fužine : 1785-1985*. Fužine, 1985.
10. Krivošić, Stjepan. *Izvori za historijsku demografiju:starije matične knjige* // *Arhivski vjesnik*, Vol. 32 No. 1, 1988.

11. Marković, Mirko. *Gorski kotar : stanovništvo i naselja*. Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2003.
12. Milić, Angelika. *Zbirka matičnih knjiga u Hrvatskom državnom arhivu // Arhivski vjesnik*, Vol. 60 No. 1, 2017.
13. Rački, Andrija. *Iz prošlih dana općine Liča i Fužine*. Naklada Mjesnog NO-a, Fužine, 1948.
14. Renka, Helena. *Župa Fužine - demografska analiza matičnih knjiga krštenih (1725.-1802.)*. Završni rad, Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, 2021.
15. Skenderović, Robert. *Najstarija matična knjiga brodske župe Presvetog Trojstva (1701.-1735.)*. Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod, 2012.
16. Šunjić, Maja. *Kada i od čega se umiralo u 19. stoljeću? Uzroci smrti u župi Čara na otoku Korčuli // Lanterna : časopis za kulturu*, No. 2, 2018.
17. Šunjić, Maja. *Uzroci smrti u župi Komin-Rogotin (1826-1874) // Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, No. 46, 2008.
18. Vlahov, Dražen, Jelinčić, Jakov, Doblanić, Danijela. *Uvod // Vjesnik istarskog arhiva*, Vol. 11-13 No. (2004.-2006.), 2008.
19. Vekarić, Nenad, Vranješ-Šoljan, Božena. *Početak demografske tranzicije u Hrvatskoj // Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, No. 47, 2009.
20. Vorić, Laura. *Stanovništvo Župe Brod Moravice u matičnim knjigama krštenih, vjenčanih i umrlih (1860.-1890.)*. Diplomski rad, Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, 2023.
21. Zoričić, Bojan. *Moj stari Novi. Novi Vinodolski, u kronološkim natuknicama*. Naklada Kvarner i grad Novi Vinodolski, Novi Vinodolski, 2018.

Internetski izvori:

1. Karolinska cesta. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 22.6.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/30637>>.

2. Reformacija. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 9.7.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/reformacija>>.
3. Prirodni priraštaj. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 16.8.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/prirodni-prirastaj>>.
4. Ivan Kukuljević Sakcinski: Govor održan u Hrvatskom saboru 23. listopada 1847. Institut za hrvatski jezik. Pristupljeno: 17.8.2024. <<http://ihjj.hr/iz-povijesti/ivan-kukuljevic-sakcinski-govor-odrzan-u-hrvatskom-saboru-23-listopada-1847/34/0>>